

EGO

Humanistisch Geestelijk Verzorgingscentrum
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

MEI 1989

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

**In dit
nummer o.a.:**

• Straf- en tuchtrecht • Sportklimmen • Het twintigste Pinkpop-festival • De hoge werkloosheid • Plutoniumproductie in Amerika • Hoe werkt een kringloopcentrum? • 'Wij danken u' • Miles from home • Een beetje oud • Verliezen • HMT Seedorf • Boeken

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzor-
ging te Zeist.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorz.),
Carine van Hinte, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Willy Lohmann, Frits
Maas, Len Munnik, Leo van Op-
zeeland, Cor Out, Tom Pauka,
Freek Pol, Rien Robijns, Karel
Roskam, Paul Rutten, Klaas Soes-
beek, Jan Stoof, Wessel Visser,
Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Straf- en tuchtrecht	2
Sportklimmen	3
'Wij danken u'	5
Pinkpop-festival	6
Lezers schrijven (EGO mag)	8
Prikkels (Mening)	9
Miles from home	10
Als niemand luistert... (poster)	12
Verliezen/EGO-puzzel	14
De hoge werkloosheid	15
HMT Seedorf	16
Plutoniumproduktie in Amerika	18
Vragen staat vrij	19
Hoe werkt een kringloopcentrum?	20
Boeken	22
Willy Lohmann	24

Foto's:

voorpagina Pietheine de Jonge,
pag. 17 Gerard van Erkelens

Straf- en tuchtrecht

De (rechts)positie van militairen wordt gekenmerkt door een grote mate van afhankelijkheid. Deze afhankelijkheid komt vooral tot uitdrukking in het militair straf- en tuchtrecht. Volgens artikel 2 van het 'Reglement betreffende de krijgstuicht' is ondergeschiktheid de ziel van de militaire dienst. Dit artikel 2 heeft de krijgsmachtleiding 'nodig' om een vergaand complex van regels nagestreefd te krijgen. Door absolute gehoorzaamheid te eisen wordt de onvoorspelbare faktor, de krijgsmachtmens, beheersbaar gemaakt.

Vanuit een ver verleden was deze discipline misschien nog wel verklaarbaar, maar in een tijd van (on)bemand wapentuig in plaats van bewapende mensen lijkt deze vergaande discipline op z'n minst overtrokken. Onderzoeken met betrekking tot Wereldoorlog II en Vietnam hebben zelfs aangetoond dat deze vorm van tuchthandhaving *niet* functioneel meer is. Ter vergroting van de gevechtskracht gaat het veeleer om de motivatie van de militair. Een methode die gebaseerd is op repressie, angst en vergelding is, naar humanistische geest gemeten, verwerpelijk en werkt bovendien hooguit tijdelijk. Via een methode gebaseerd op positieve motivatie zullen betere resultaten worden bereikt.

Terwijl in het burgerstrafrecht duidelijk omschreven gedragsregels bestaan is dit met betrekking tot het militair straf- en tuchtrecht niet het geval.

Deze definieert bijvoorbeeld krijgstuichtelijke vergripen 'alle niet in enige strafwet omschreven feiten, strijdig met een dienst, of bevel, of dienstvoorschrift, of strijdig c.q. onbestaanbaar met de militaire tucht of orde'. Dit houdt in dat de krijgstuicht maar één norm kent: de militaire tucht of orde. In de praktijk blijkt dat dit ruimte biedt voor willekeur.

Terecht dat er nu (eindelijk) een wetsontwerp bij het parlement ligt dat aan dit soort willekeur en rechtsongelijkheid een eind moet maken.

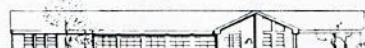
Bedenkelijk is het echter dat de regering alsnog met betrekking tot vijf *strafbare* feiten (te weten diefstal, mishandeling, verduistering, belediging en vernieling/beschadiging) de kommandant in de gelegenheid stelt dit krijgstuichtelijk af te doen. De VVDM, de AVNM en een deel van de Tweede Kamer zouden het liefst *alle* strafbare feiten, uit een oogpunt van rechtszekerheid, ondergebracht willen zien bij de rechter. De meerderheid van de Tweede Kamer wil hier vooralsnog niet aan. Wanneer de regering gesteund wordt in haar voorstellen (en dat is aannemelijk) betekent dit voor de 'soldaten' op dit punt een mislukking van twintig(!) jaar strijd. Iets dat wij zeer zouden betreuren.

Redactie

In een volgend nummer van EGO zullen wij uitgebreider op de herziening van het militair straf- en tuchtrecht terug komen.

1988

H. M. T.

SEEDORF

1989

Prijsvraag voor 'aankleding'

van de voorgevel op komst

(zie blz. 16)

Nieuwbouw nadert voltooiing

Sportklimmen

Spanning en avontuur dicht bij huis

Waarschijnlijk is er geen mens te vinden bij wie een bepaalde mate van avonturendrang volledig ontbreekt. Bij de één openbaart zich dit gevoel maar één keer per jaar, bijvoorbeeld wanneer de grachten bevroren zijn, wanneer het vriest dat het kraakt en de schaatsen ondergebonden worden. Anderen worden mogelijk vaker door een avontuurlijke ondernemingslust geplaagd, wekelijks of wellicht zelfs elke dag. Bergbeklimmen kan een voor de hand liggende manier zijn om deze lust te bevredigen, mits de bergen nabij zijn.

Als laaglander en behorend tot de laatstgenoemde categorie mensen voel je je misschien wel sterk aangetrokken tot deze avontuurlijke sport, maar kun je worden afgeschrikt door de vreemdheid van de bergen, ver van huis. Bovendien denk je al gauw aan gevaar, ijzige kou en uitputting, wat vaak niet zonder reden is. Deze dingen, alsook de gedachte dat je eerst een dure uitrusting moet aanschaffen, zullen menige ondernemingslustige persoonlijkheid ervan weerhouden hiermee kennis te gaan maken.

Voor deze mensen kan het nuttig zijn verder te lezen, want in de laatste jaren is er een speciale tak van bergbeklimmen tot ontwikkeling gekomen, die niet is gebonden aan een verre reis, dure uitrusting en het lijden van ontberingen. En toch is die tak op z'n minst zo spannend als de klassieke vorm, terwijl de gevaren tot een minimum beperkt blijven. De naam luidt 'sportklimmen'.

'Vrij klim-idee'

Sportklimmen ontstond toen bergbeklimmers begonnen in te zien dat het

eerlijker en sportiever is om bij het beklimmen van een rotswand geen gebruik te maken van kunstmatige hulpmiddelen. Dat wil zeggen om boven te komen mag je alleen natuurlijke rotsstructuren gebruiken. Wel worden touw en haken gebruikt om er voor te zorgen dat je bij een val niet gelijk helemaal op de grond valt, maar je mag niet in het touw hangen of op haken gaan staan om je voort te bewegen tijdens de beklimming. Oorspronkelijk ging men met deze 'vrij klim'-gedachte zo ver, dat men vond dat een rotswand na een beklimming ook weer in de oorspronkelijke staat moest worden achtergelaten, zonder haken. Tegenwoordig is dit idee door bijna iedereen verlaten. Het is nu zo dat daar waar in een rotswand een route loopt haken zitten, zoveel dat je bijna altijd overal kan vallen zonder ernstige kwetsuren op te lopen.

Het is echter de sport om deze haken niet aan te raken. Als je er wel een aantrekt of in het touw hebt gehangen, mag je de route niet op je naam zetten, maar moet je het een keer over doen. Het doel van de sport is : zo moeilijke routes op je naam zetten.

Klimmuren

Waar doe je het en wat heb je ervoor nodig? Het antwoord luidt simpel: eigenlijk kan je het overal doen en heb je er niets voor nodig. Het beklimmen van de garage op blote voeten of op gym schoenen is immers al op te vatten als het klimmen van een sportklimroute. Een route evenwel, die gewoonlijk niet uitblinkt door natuurschoon rondom of prachtige rotsstructuren.

Als we iets verder van huis gaan, maar nog steeds in Nederland blijven, komen we bij de klimmuren, die zich vandaag de dag in bijna iedere grote stad bevinden. Soms buiten, soms binnen op de wand in de sporthal. Wie denkt dat dit slechts opgevat moet worden als trainingsplek voor echte rotsen, moet wel bedenken dat klimkampioenschappen veelal op dergelijke plaatsen worden gehouden.

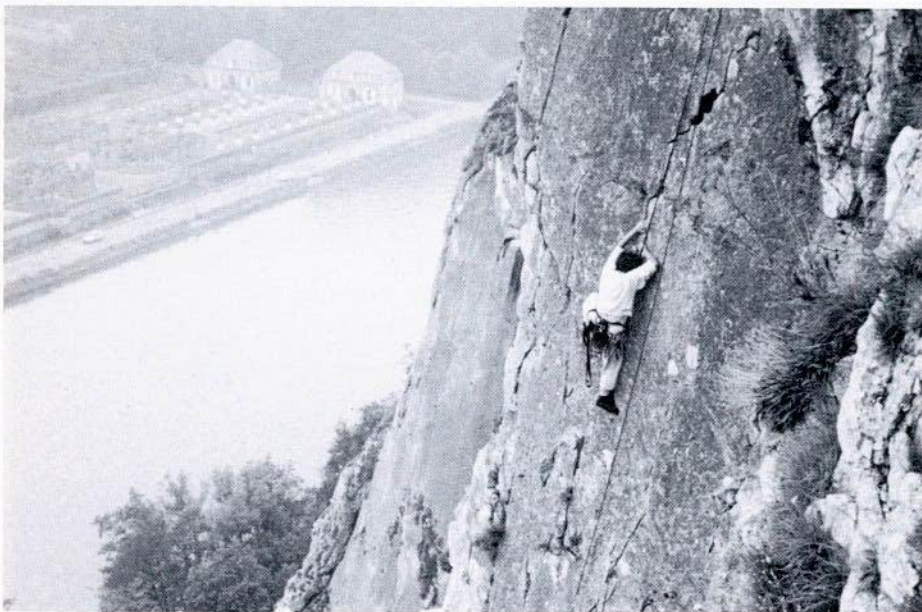
In het buitenland, met name in Frankrijk, zijn deze kampioenschappen razend populair. Onder de ogen van duizenden toeschouwers zijn het daar de beste sportbeklimmers, die hun krachten moeten meten. Een klasse van profklimmers is het gevolg van de geldprijzen die hierbij op het spel staan.

In Nederland zijn kampioenschappen nog slechts mondjesmaat aanwezig. Vorig jaar werden de eerste Nederlandse klimkampioenschappen gehouden. Dit jaar is er waarschijnlijk al sprake van een viertal wedstrijden. Overigens zal bij de volgende olympische spelen sportklimmen als demonstratiesport aanwezig zijn.

Uitrusting

Stel dat je wil klimmen op een klimmuur of in de dichtstbijzijnde rotsen, wat heb je dan nodig?

De sportklimuitrusting bestaat uit het volgende: een touw van circa vijftig meter, een aantal setjes (2 karabiners met een stukje band ertussen) om het touw met de haken in de wand te verbinden, een klimgordel en klamschoentjes. Samen goed voor een bedrag van circa 700 gulden.

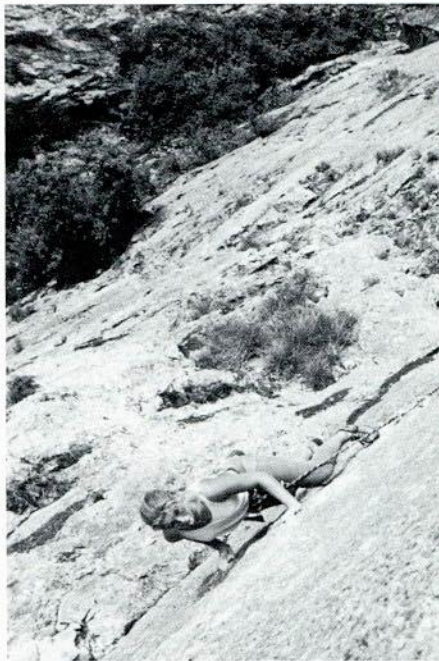
Een actief sportklimmer verslijt één of meerdere paren klamschoenen per jaar en een touw moet ongeveer om de twee jaar vervangen worden. Verder zal een sportklimmer vooral opvallen door zijn kledij, die net als bij skiën aan de vreemdste trends onderhevig is. Momenteel voeren strakke, felgekleurde maillots de boventoon. Vanzelfsprekend behoren deze niet tot de onmisbare onderdelen van de uitrusting. Wat daar wel toe behoort is een zakje met magnesiumpoeder om glibberige, bezwete handen weer stroef te maken. De uitrusting die uiteindelijk ontstaat is slechts van geringe omvang als je hem vergelijkt met die van een alpinist, die er zware schoenen, pickel, ijshamer, stijgijsers, kleding om de kou te trotseren en nog veel meer aan toe moet voegen.

Dit past ook in de visie van een sportklimmer: de sportiviteit staat voorop. Het gaat om de lichamelijke prestatie, het materiaal mag geen beletsel vormen voor de bewegingsvrijheid.

Net over de grens

We waren blijven steken bij de klimmu- ren in Nederland, maar waar treffen we nu de dichtstbijzijnde echte rotsen aan? In België en Duitsland circa 100 tot 200 km over de grens. In de Ourthevallei en de Maasvallei in België zijn rotsen tot 100 m hoog te vinden, met routes erop die niet alleen tot de mooiste, maar ook tot de moeilijkste behoren die je kunt bedenken.

Wie hier wil klimmen zal eerst in het kader van een bergsportvereniging een weekend op pad moeten gaan. Je moet niet verbaasd staan als je je binnen de kortste keren al in loodrecht terrein bevindt, hangend aan je vingertoppen en met de punten van je schoenen op een klein richeltje tientallen meters boven de grond. Bang om te vallen hoeft je echter niet te zijn, want het touw is sterk en de haken zitten goed vast. Een geroutineerd klimmer is gewend geraakt aan

de hoogte en de lucht onder zijn voeten, toch geniet hij niet minder van de spanning en de concentratie die hij moet opbrengen om de route te klimmen waarop hij zijn zinnen heeft gezet.

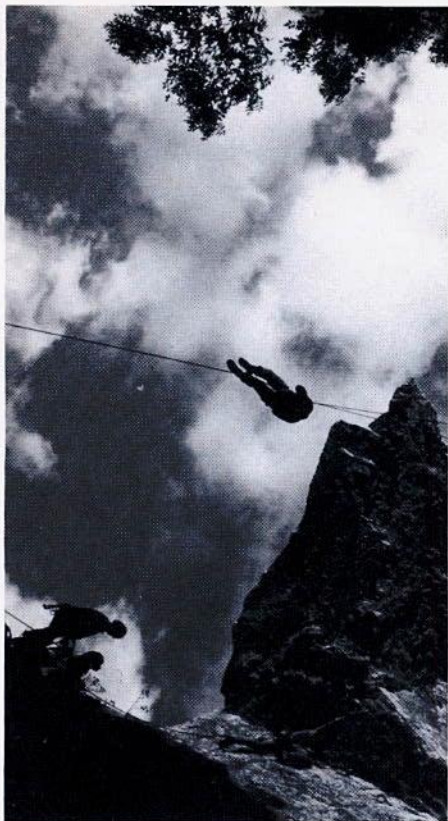
Moeilijkheidsgraden

Iedere route heeft een naam, veelal bizar, alsof de naamgever (d.w.z. degene die de route het eerst klimt) alle anderen in originaliteit wil overtreffen. Als hij zijn fantasie de vrije loop laat, ontstaan namen als: 'Williamine Dada', 'Chez Max, coiffeur pour hommes' en 'Banana Stranna'.

Verder wordt iedere route gekarakteriseerd door een getal dat de moeilijkheid aangeeft. Deze gradatie loopt van 1 tot een hoogte die niet vast staat, maar die op dit ogenblik tussen de 10 en de 11 ligt (op de Franse schaal 8 b/c). Misschien komt dit wel overeen met wat er menselijkerwijs mogelijk is, want al meer dan twee jaar is het de beste klimmers niet gelukt om moeilijkere routes te openen.

De sportklimmer die meer wil zien dan de rotsen van België en Duitsland komt al snel in Zuid-Frankrijk en Italië, waar de ware sportklimparadijzen te vinden zijn. Maar wie erg gesteld is op de frisse en gezonde berglucht kan ook in de Alpen terecht. Hier kan het maken van een bergtocht gecombineerd worden met moeilijke sportklimpassages.

Zo ontstaat er een klimvorm waarbij sportklimmen en alpinisme in elkaar

overlopen, zoals er bij hardlopen vele afstanden bestaan tussen de sprint en de marathon.

Sterke vingers

Als we ons nu bezighouden met de fysieke aspecten van de sport en de training waarmee bergbeklimmers hun vermogen proberen te vergroten, kunnen we deze vergelijking aanhouden. Sportklimmen staat tot alpinisme als de sprint staat tot de marathon lopen. Dat komt tot uiting in de vorm van training. Niet zozeer het uithoudingsvermogen op lange termijn staat centraal bij het sportbeklimmen, als wel de spierkracht en het evenwichtsgevoel. Naast de armen zijn het vooral ook de vingers waar flink aanspraak op wordt gemaakt in de steile rotswand.

Nu denk je misschien: „Voordat ik me in de rotsen waag, wil ik eerst sterker worden in de armen en de vingers.“ Dit is waarschijnlijk wat overdreven. Laat je niet weerhouden om gelijk kennis te maken met deze nieuwe avontuurlijke tak van sport.

Misschien zijn het de eerste schreden op de klimmuur of in de Maasrotsen die je meeslepen in een langdurig enthousiasme.

Pietheine de Jonge
(tekst, foto's en tekeningen)

Inlichtingen

Wie meer informatie wenst over het sportklimmen of de bergsport in 't algemeen, verwijzen we naar de twee landelijk meest bekende organisaties op dit terrein: de KNAV en de NBV.

Koninklijke Ned. Alpen Vereniging, Lange Voorhout 16, 2514 EE Den Haag, tel. 070-622850.

Ned. Bergsport Vereniging, Van Aerssenstraat 178, 2582 JT Den Haag, tel. 070-500991.

'Wij danken u'

Soms hoor je beweren dat het leven in onze rijke, westerse landen steeds onvriendelijker wordt.

„De mensen hebben geen tijd meer voor elkaar,“ zeggen ze: „ze lopen langs elkaar heen zonder elkaar te zien.“

En inderdaad, steeds meer mensen lijken wel een Walkman op de oren te hebben en hun ogen naar binnen te draaien. „Mensen denken alleen maar aan hun eigen genoeg,“ mopperen de ouderen: „Nee, dan vroeger, toen was het allemaal heel anders, toen dachten we ook aan onze medemens, toen was het veel vriendelijker, nu kan er zelfs geen dank-je meer af.“

Ik behoor zo langzamerhand ook tot de 'ouderen', maar ik weet waarachtig niet of ze wel gelijk hebben met hun analyse.

Vroeger

Vroeger zag ik inderdaad nog wel eens een padvinder, die een bejaarde een drukke straat over hielp. Vroeger zag ik inderdaad nog wel eens iemand wat kopen uit de broodtrommel op de magere buik van een pinda-chinees. Vroeger gaven wij elke zondag in de kerk ook een dubbeltje voor de 'zending onder de Joden'. Vroeger mochten we ook elke maandag een stuiver stoppen in het gipsen buikje van het halfgeklede negerjongetje, dat dan dankbaar met zijn hoofdje knikte. Vroeger breiden de dames nog wel eens wollen hempijjes voor de naakte heidenen. Allemaal aanwijzingen dat wij toen inderdaad 'aan onze medemens dachten'.

Dank zeggen

Is het nu zoveel 'onvriendelijker', zoals oudere zuurpruimen, aankomende sociale wetenschappers en tal van andere kwasi-intellectuele bedenkers van het IK-tijdperk beweren? Misschien hebben ze af en toe wel een beetje gelijk. Ik durf in elk geval het tegendeel niet te beweren; ik durf niet zo te generaliseren over alle mensen in een bepaalde tijd. Neem nou het 'dank-je-wel' zeggen. Let eens op, hoe vaak we op een dag bedankt worden. In de winkel door de middenstander. Hij wrijft zich weliswaar niet meer in de handen bij een geslaagde verkoop, maar zijn ogen glimmen nog steeds als hij je vriendelijk dank zegt voor de aankoop. Tegenwoordig kun je het zelfs meemaken in de trein, dat de machinist je aan het eind van de rit via de intercom namens de NS bedankt voor de klandizie.

De media

Wie nu nog twijfelt aan het vriendelijke karakter van deze tijd, moet eens oplet-

ten als hij de radio of de televisie aan heeft. Want daar werken toch een hoeveelheid vriendelijke mensen! Je hoort het ze om de haverklap zeggen: 'Bedankt voor het luisteren' of 'Bedankt voor het kijken!'

Er zijn van die eeuwige mopperpotten, die daar weer bezwaar tegen maken. Die zeggen: 'ik kijk of luister niet voor het plezier van de programmamaker. Ik kijk of luister omdat ik dat wil. Mijn toestel blijft geen seconde langer aan als ik dat niet wil. Ik wil die programmamaker helemaal geen dienst bewijzen door te luisteren of te kijken. Ik doe dat louter en alleen omdat ik dat wil!' Wat een zuurpruimen lopen er toch rond in dit land!

Vriendelijker

Zij zouden eens moeten bedenken hoeveel mooier het leven zou worden, als ook de dirigent van een orkest aan het eind van het concert zijn publiek zou toevoegen: 'bedankt voor het luisteren'. Of als onderaan elke krantenpagina zou staan: 'bedankt voor het lezen'. En wat zou het niet mooi zijn, als ook aan het eind van elk boek zou staan: 'bedankt voor uw aandacht'. Aan het eind van de film draait de hoofdrolspeler zich naar de zaal: 'bedankt voor uw belangstelling'. Dat wordt misschien wat moeilijk voor de filmster die in de laatste meters celluloid het einde van zijn leven ondergaat, maar misschien kan het publiek dan via het voorlezen van het testament te horen krijgen: 'bedankt voor het medeleven tot de laatste snik.'

Het leven en de dood kunnen in deze tijd dus altijd nog een stuk vriendelijker worden gemaakt, dat is waar.

Karel Roskam

Pinkpopfestival

Vierde lustrum in Landgraaf

Op tweede Pinksterdag 15 mei wordt voor de twintigste keer het Pinkpopfestival gehouden. Na 17 jaar Geleen en 1 jaar Baarlo wordt het festival voor de tweede achtereenvolgende maal gehouden op de Draf- en Renbaan te Landgraaf. Organisator Jan Smeets is er niet in geslaagd dit vierde lustrum op te luisteren met een of meerdere echte toppers, maar het programma is aantrekkelijk genoeg om een reis naar het verre zuiden te rechtvaardigen. Alvorens in te gaan op deze twintigste Pinkpop, wordt er eerst kort achteromgekeken naar de vorige negentien afleveringen.

In 1970 was het eerste Pinkpopfestival. Zo'n 10.000 bezoekers betaalden f 2,50 voor een uitsluitend Nederlands programma, met de Golden Earring als hoofdact. Een jaar later was Fleetwood Mac de topper, in die tijd nog voornamelijk bekend als bluesformatie en daarmee goed passend in de festivalopzet van die jaren. Ook de folkmuziek was in den beginne goed vertegenwoordigd, maar die bevoorrechte positie werd in latere jaren voorbehouden aan hardrock.

Tegenwoordig is de programmering meer op één lijn en wordt getracht in plaats van verschillende doelgroepen te paaien met hun favoriete muziek, een programma aan te bieden dat als ge-

heel smakelijk is voor alle bezoekers. Organisator van het begin af aan is Jan Smeets, lid van de PvdA-fractie in de Limburgse Provinciale Staten en betrokken bij het jongerenwerk, van waaruit het festival is ontstaan. Pinkpop zou in de jaren zeventig met gestaag oplopende toeschouwersaantallen uitgroeien tot een van de belangrijkste festivals van het Europese continent. Het kende in de jaren 79-80-81 zijn hoogtepunt met driemaal 50.000 bezoekers.

Vele bekende bands hebben in de loop der jaren op het Limburgs podium opgetreden: uiteenlopende namen als Status Quo, de Kinks, Dire Straits, U2, Joe Jackson, Simple minds, UB40, Lou Reed en Joe Cocker zijn in de Pinkpopge-

Elvis Costello

schiedenis terug te vinden. Maar ook namen als Keef Hartley, Strawbs, Streetwalkers, Bothy band, Godfathers en vele anderen hebben op Pinkpop gestaan, iets wat waarschijnlijk zelfs al vergeten is door degenen die er toen zelf bij waren.

De jaren '80

In het midden van de jaren '80 werd Pinkpop geconfronteerd met teruglopende bezoekersaantallen, met als dieptepunt de 15.000 bezoekers in 1985. Alleen de eerste aflevering had het met minder aanschouwenden moeten stellen. Op het programma stonden toen groepen als China crisis, King, Chris Rea en Yngwie Malmsteen, achteraf bezien ook niet een erg indrukwekkende programmering. Vandaar dat in het jaar erop het roer omging: met groepen als de Cure, de Cult, Waterboys en het hoogtepunt Claw boys claw verschoof de aandacht van de hitparademuziek, die een steeds belangrijker rol was gaan spelen, naar de meer volwassen popmuziek en het bezoekersaantal steeg weer naar normale Pinkpopproporties, zo rond de 40.000.

Een jaar later, in 1987, was het weer mis, in de zin dat de regen met bakken tegelijk uit de lucht viel, iets wat de afleveringen van 1974 en 1977 ook al tot een waterig geheel hadden gemaakt. Daar staat de soms verzengende hitte tegenover, zoals in 1979, die maakte dat er meer ontblote dan bedekte lichaamsdelen te zien waren.

De 20ste aflevering

Op Pinkpop 20 zullen maar liefst tien artiesten te zien zijn. Een daarvan is Jeff Healey, een 22-jarige Canadese mees-tergitarist, die eigenlijk in rokerige bluescafés thuis hoort, maar het nu dus op Pinkpop mag proberen. Mede dankzij zijn blindheid heeft Jeff een volstrekt unieke stijl van gitaarspelen ontwikkeld, waarbij hij de gitaar op z'n schoot heeft liggen en met beide handen bespeelt. Op de debuutelpes van de Jeff Healey band zijn de sterkste nummers covers van o.a. ZZ Top en de ook op Pinkpop aanwezige John Hiatt. Mischien een ideeetje voor een gastop-treden?

Tanita Tikaram

Deze **John Hiatt** stond 5 jaar geleden ook al op de bill voor Pinkpop, maar nu komt 'ie daadwerkelijk, een feit dat gelukkigerwijze samenvalt met een langverwachte hitnotering voor 'Have a little faith in me'. Reeds twee maal heeft deze rocker op het Torhout/Werchter festival bewezen een duizendkoppig publiek te kunnen boeien, en ook dit jaar zijn de verwachtingen weer hoog gespannen.

Anders ligt dat bij de 19-jarige zangeres **Tanita Tikaram**. Haar prachtige debuutelpée 'Ancient heart' kreeg op het podium geen vervolg tijdens haar toer door ons land in het begin van dit jaar, maar misschien is de ergste schroom inmiddels overwonnen en krijgen nummers als 'Good tradition' en 'Twist in my sobriety' de uitvoering die ze verdienen.

Een andere zangeres, de Amerikaanse **Rory Block**, verzorgt de opening van Pinkpop. Ze zingt de blues al tientallen jaren, maar brak pas het afgelopen jaar door met de ballad 'Lovin whiskey' en verdiende daarmee een plaatsje op het festival. Of haar akoestische muziek zich kan staande houden, terwijl de duizenden binnenstromen is de vraag, maar ze neemt haar eigen stoel mee, dus dat scheelt.

Net zoals vele andere op 15 mei optredende bands, zijn ook de **Pixies** het afgelopen jaar op de Nederlandse concertpodia te zien geweest. Ze maakten een overdonderende indruk in het clubcircuit en mogen daarom nu al aan het grote werk beginnen. De uit Boston afkomstige formatie zal met z'n korte trashy popsongs deze kans zeker aangrijpen.

De neten

De Nederlandse inbreng wordt dit jaar verzorgd door de **Nits**. Ze zijn populair in allerlei uithoeken van Europa en braken met de elpee 'In the Dutch mountains' eindelijk echt door in ons eigen land. Op de plaat willen ze nog wel

REM

eens steriel, gekunsteld overkomen, maar tijdens live-optredens blijft daar niets van over, zodat de nationale eer in goede handen lijkt te zijn.

Wat dat betreft mogen de Verenigde Staten met de uit Georgia afkomstige formatie **REM** ook niet klagen. De in Nederland geflopte single 'Stand' staat in de Amerikaanse top 10 en in hun 8-jarig bestaan hebben ze verscheidene malen plaatwerk afgeleverd, dat tot het beste behoorde dat in het desbetreffende jaar was verschenen. De gitaarmuziek van deze door de Byrds geïnspireerde groep was jaren terug reeds op het Wormhout/Trechter festival te bewonderen. En dit jaar lijkt Pinkpop de aangewezen plek om de status van 'greatest rock'n roll band in the world' (nou ja, bijna dan) te bevestigen.

Een andere Amerikaanse attractie is de zwarte formatie **Fishbone**, wier wortels in de ska & reggae liggen en die een flinke dosis geëngageerdheid verber-

gen achter hun feestmuziek. Tijdens hun optreden zal Pinkpop veranderen in een deinende massa en gaan de voetjes van de vloer.

Een grote verrassing is de uitverkiezing van **Marc Almond**. In het begin van de jaren '80 furore makend met 'Soft cell', betekende 1988 opnieuw succes met 'Tears run rings' en het prachtige 'Something's gotten hold of my heart'. Hij kan niet anders dan vanuit zijn tenen zingen en hopelijk is dat genoeg voor de grotendeels synthesizerbegeleiding, die al zovele bandjes deed mislukken op openluchtfestivals.

Paul McCartney?

Top of the bill van de twintigste Pinkpop is **Elvis Costello**. Met artiesten als de Police, Dire Straits en Peter Tosh was hij ook al te zien op de tiende aflevering van Pinkpop. Hij vormde toen het hoogtepunt van het reeds in de voorverkoop uitverkochte festival (50.000 bezoekers). Dit verklaart waarschijnlijk waarom Jan Smeets heeft gebroken met de regel dat geen enkele groep meer dan één keer op Pinkpop te zien zal zijn. Uitzondering is alleen gemaakt voor Nederlandse acts als Golden Earring en Doe Maar, maar nu dus ook voor Elvis Costello. Met z'n twaalfde elpee 'Spike' leverde hij een prachtwerkje af, waaraan ook Paul McCartney meewerkte. Vandaar dat de geruchten steeds sterker worden dat de ex-Beatle de persoon is die het aangekondigde 'special guest performance' zal verzorgen. En dat zou een heel mooie afsluiter zijn van deze jubileumaflevering van Pinkpop.

Rest mij tot slot te zeggen dat er nog wijzigingen in het programma mogelijk zijn, maar dat maakt allemaal niets uit. Bijna de helft van de bezoekers gaat er toch wel heen, ongeacht wat er op het programma staat. Een betere aanwijzing voor de goeie sfeer die er elk jaar weer op Pinkpop hangt, is er niet.

Evert van Dijk

Pinkpop '88 in Landgraaf

EGO mag, EGO kan beter

Als trouw lezer van EGO is mij door de raadsman gevraagd een artikel voor dit blad te schrijven. Zoals niets zonder reden is, zo was dat ook met dit verzoek het geval.

Bij het lezen van EGO krijg ik regelmatig een bittere smaak in de mond vanwege het negatieve karakter dat als een rode draad door de artikelen gevlochten is. Althans, dat is mijn gevoel. Van mijn bevinding en gevoel heb ik, natuurlijk, de raadsman deelgenoot gemaakt, met als gevolg diens verzoek om dit artikel te schrijven.

Vanwaar nu komt die bittere smaak in mijn mond, is de vraag die ik allereerst moet beantwoorden als rechtvaardiging voor mijn schrijverij? Wel, bij het lezen van EGO krijg ik de indruk dat de krijgsmacht wordt bevolkt door individuen aan wie zaken als

- respect voor het individu
 - saamhorigheid
 - samenwerkingsbereidheid
 - modern leiderschap
 - sociale vaardigheden
 - verantwoordelijkheidsbesef
 - welzijn en welbevinden
- volkomen vreemd zijn.

EGO lezend brengt mij terug naar 30 jaar geleden in de krijgsmacht, oftewel, er zou niets veranderd zijn.

Niets is minder waar!

De jaren '60 - '70 en '80 zijn niet aan de krijgsmacht voorbijgegaan zonder hun sporen in positieve zin na te laten.

Ik mag stellen dat ik deze jaren bewust heb meegemaakt, na in 1958 als 19-jarige bij de KM, als matroos, in dienst te zijn getreden. Daar ik het onjuist en oneerlijk vind om een samenleving te beoordelen los van haar verleden, zal ik in dit artikel enige aspecten van het 'hier en nu' afzetten tegen het 'hier en nu van toen'.

Zoals je de mens niet los kunt zien van zijn verleden (opvoeding, ervaring), zo kun je ook een samenleving daar niet los van zien. Hiermee hoop ik enig begrip te kweken voor de organisatie als samenleving, gekoppeld aan de hoop dat hierdoor meer relativerend op de organisatie zal worden gereageerd.

Wat is er in positieve zin gewijzigd?

Leiderschap

Toen:

was in het verleden primair gestoeld op strepen, loyaliteit was veelal gebaseerd op angst (mijn bevordering, mijn weekend etc.).

De lagere in rang was sterk afhankelijk van de hogere in rang. Een sanctiestelsel was in ruime mate voorhanden.

Nu:

is meer en meer gestoeld op natuurlijk gezag, kennis en charisma. Alléén met strepen kom je niet ver (protest, beklag, publiciteit staan hiervoor garant).

Gezegden als: 'uitvoeren, omdat ik het zeg' en 'je moet niet denken, dat doe ik wel voor je' werken niet meer.

Krijgstucht

Toen:

te pas en te onpas en veelvuldig toegepast voor zaken als 'haardracht' - 'uiterlijk aanzien' - 'blik in je ogen' - '10 minuten te laat' - 'uitspreken van twijfel over een opdracht' - 'niet model opmaken van het bed'.

Nu:

je moet het bont maken om krijgstuhtelijk gestraft te worden. En wordt er gestraft, dan zal het slachtoffer veelal zeggen: 'terecht'. (Dit zeg je natuurlijk niet aan de bar.)

Vrije tijd

Toen:

geen VROB/WRTZ, geen snipperdagen, geen ADV.

Kort weekend en 1 x in de maand lang weekend vanaf vrijdagavond. Avondpermissie beperkt.

Ik herinner mij de korporaal die voor zijn 12½-jarig huwelijksfeest nog niet één uur eerder naar huis mocht, terwijl hij in Den Helder geplaatst was en in Rotterdam woonde.

Nu:

bijna een 4-daagse werkweek. Van te laat binnenkomen wordt weinig gezegd, zeker niet als het redelijk klinkt. Snipperdagen, ADV, vergoeding voor extra beslaglegging, het is er allemaal.

Wonen/leven

Toen:

weinig of geen comfort, steriele grote zalen ontdaan van iedere vorm van huiselijkheid.

Nu:

kamers voor 4 à 6 personen, voorzien van douche-, was- en toiletgelegenheid is geen uitzondering maar regel.

Gebruik van TV - radio - dekbedden - posters e.d. is toegestaan.

Natuurlijk, nog geen éénpersoonskamers, maar hierbij geldt dat de kwantiteit de kwaliteit beïnvloedt.

Een gevoel van machteloosheid was in het verleden iets waar je regelmatig tegenaan liep. Een systeem dat als een betonblok voor je stond. Het betonblok van toen is vervangen door een 'toneel-doek', het is niet strak, het geeft mee, het is nog wel eens zoeken naar de opening, maar die opening is er en die is bereikbaar.

Wat te denken van uitslapen, normaal toch! Natuurlijk. Maar het is nog niet zo

lang geleden, dat wanneer je 2 - 3 maanden of langer weg was, je iedere dag om half zeven of zeven uur naast je kooi stond. Dit was ongeacht zaterdag, zondag of feestdag.

Uitgaan, passagieren zoals dat in de KM heet. Altijd droeg je het uniform, burgertenuue was niet toegestaan. Het verschil tussen manschappen/korporaals en hogeren in rang deed zich hierdoor extra gevoelen. Echt vrij zijn, nee, dat was er niet bij.

Als ik al dit soort veranderingen - in positieve zin - aan mij laat voorbijgaan, dan is mijn conclusie: 'het gaat goed', het is 100% beter dan het was.

Ik kan mij echter voorstellen dat je, zeker vanuit de 'humanistische gedachte' (maar laat dit geen 'humanistische verwrongenheid' worden) best nog wel aanmerkingen op de organisatie kunt hebben. Natuurlijk bestaat er nog een verhouding 'meerdere-mindere', natuurlijk vindt er een vorm van instrumentaliseringsplaats, natuurlijk is er geen onbeperkte ruimte voor authenticiteit. Maar of dit per definitie uniek is voor de krijgsmacht vecht ik als stellingname aan.

Immers, daar waar je meer dan twee mensen bij elkaar zet, in een geïsoleerde omgeving, verwijderd van de thuissituatie, daar komen wat primitieve aspecten van de mens bovendien. Er ontstaat een kunstmatig, door de mensen, in stand gehouden normen- en waardenstelsel. Het is niet de 'krijgsmacht als samenlevingsvorm' die kritiek verdient, nee, het is de 'mens' in die krijgsmacht, zowel de meerdere als de mindere.

Wanneer je als geestelijk verzorger, als humanistisch raadsman/vrouw in dit soort systemen wil werken aan een 'meer leefbaar klimaat', dan zul je moeten manoeuvreren. Dan zul je moeten kunnen geven en nemen, dan zul je een historisch besef moeten bezitten, dan moet je strategie zijn.

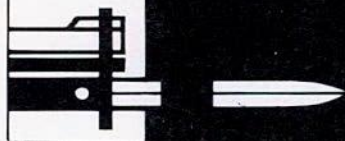
Je inzetten voor de doelgroep dienstplichtig soldaat/matroos, met als gemeenschappelijke vijand de rest van de organisatie, dat werkt niet. Op deze manier acteren sorteert tegenovergestelde, wellicht onbedoelde, effecten. Het draagvlak van de 'boodschap' blijft hierdoor onvoldoende. Kortom: idealisme is prachtig, maar het moet niet ten koste gaan van realisme.

Mijn advies aan de humanistische raadslieden:

- acteer loyaal-kritisch
- werk aan bewustzijnsverruiming, maar draag het niet op speerpunten binnen
- werk aan een breed draagvlak voor de humanistische boodschap
- werk aan een andere beeldvorming t.a.v. de samenleving-krijgsmacht
- kies geen te enge doelgroep, daarmee doe je de rest tekort
- neem in de EGO-redactie ook 'niet-humanistische raadslieden' op.

Tenslotte mag u ervan uitgaan dat uw ►

prikkels

Mening

Er zijn momenten in het leven van een militair dat hij zijn mening geeft in de media. Dat gebeurt doorgaans door de commandant, die een toespraak houdt bij een bepaalde gebeurtenis. Onlangs nog, bij de wisseling van het commando over een vliegbasis. Zowel de vertrekkende als de komende kolonel etaleerden hun mening die door de daarbij aanwezige journalist in de krant werd weergegeven. Er moet dan wel iets gezegd worden dat de journalist de moeite waard vindt.

Zo zei de vertrekkende kolonel: „Wij militairen zijn de beste vredesactivisten“. Ook de komende man stelde dat het defensieapparaat in feite hetzelfde doel nastreeft als de vredesbeweging. Hij vond zijn streven wat realistischer.

Enige jaren daarvoor, op dezelfde plaats, gaf een andere kolonel zijn mening in een toespraak over de vredesbeweging. Het was een wat denigrerende beoordeling over het record aantal deelnemers aan de vredesmars in Den Haag. Uiteraard haalde hij daarmee de plaatselijke pers. Een sergeant-majoor, behorende tot het onderdeel van de kolonel, reageerde met een ingezonden

Verbond mijn steun heeft, maar ik hoop dat in de toekomst het gevoel van 'blijf van mijn organisatie af' zal afnemen, waartoe deze schrijverij een bijdrage kan vormen.

B. Petersen
KLTZ-SD

Redactioneel commentaar

Op de bovenstaande zeer algemene kritiek een korte reactie.

Wij besteden bewust in EGO doorgaans vrij veel aandacht aan knelsituaties waarin de mensen in de krijgsmacht terecht kunnen komen, c.q. zitten. Wanneer wij daardoor bij sommige militairen de indruk wekken niet realistisch bezig te zijn, vinden we dat spijtig.

Een blad van de humanistisch geestelijke verzorging dient zich in te zetten voor de humanisering van de krijgsmacht. Dat doel wordt o.i. niet bereikt door te zeggen 'hoe goed het allemaal is' (dat doen overigens al zoveel andere bladen), maar door te wijzen op datgene wat nog verbetering behoeft. Daarom zullen we, hoe goed bedoeld bovenstaande raadgevingen ook mogen zijn, ons beleid niet veranderen.

Redactie

artikel in dezelfde krant. Hij schreef dat de kolonel een veel te grote broek had aangetrokken en adviseerde hem als een schoenmaker bij zijn leest te blijven. De kolonel vond dat niet leuk en liet de sergeant-majoor bij zich komen om hem dat duidelijk te maken. Die macht had de kolonel, maar daar bleef het ook bij, want de onderofficier nam niets van zijn woorden terug, zodat de kolonel met zijn te 'grote broek' bleef rondlopen. Het toeval wil dat hij daarna voorzitter werd van een commissie die de nieuwe kleding en uitrusting moest vaststellen.

Maar goed, thans zijn wij militairen dus, volgens de huidige kolonels, de beste vredesactivisten en wordt er niet meer minachtend over die andere vredesactivisten gesproken.

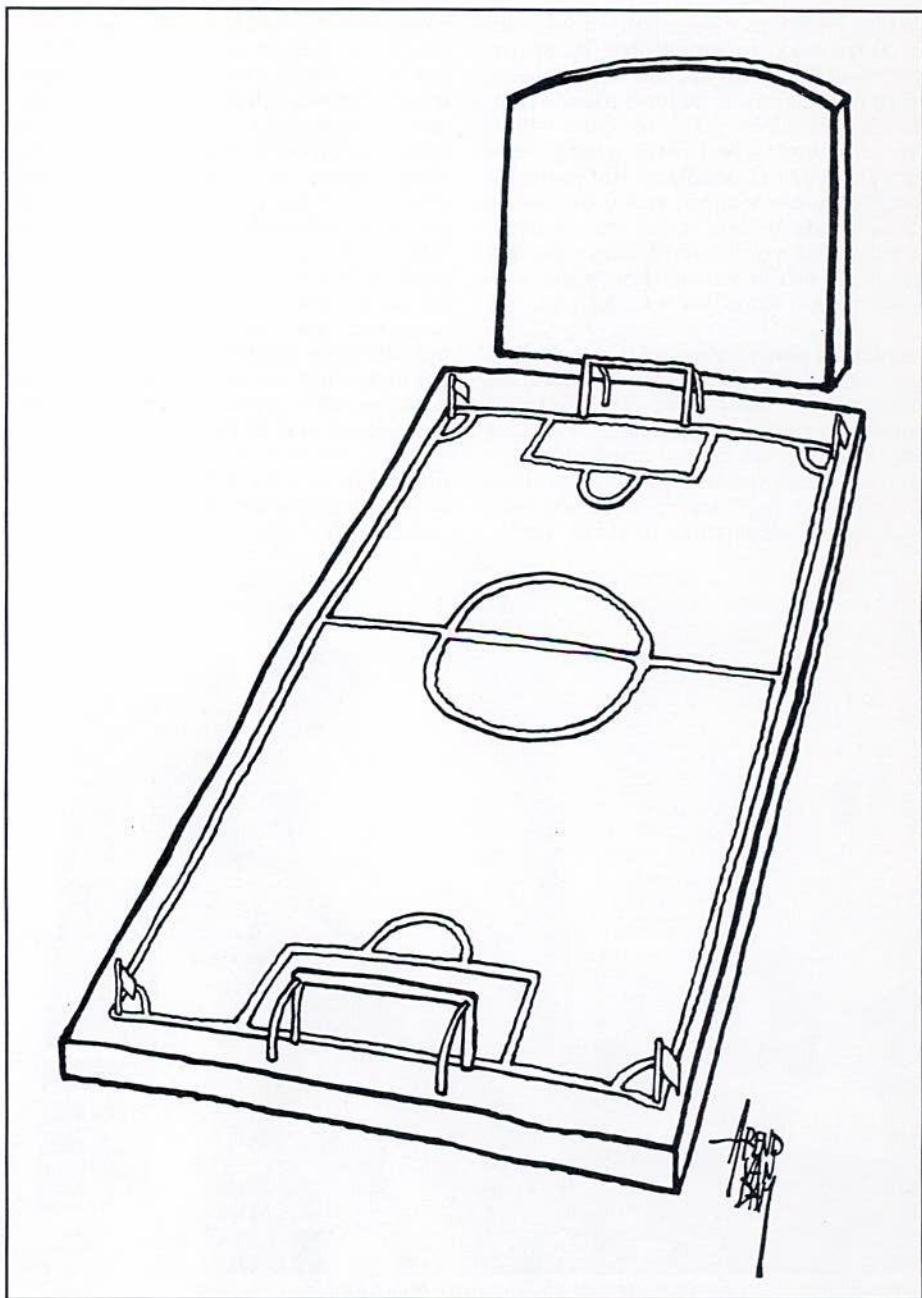
Een geheel andere mening werd uitgesproken door de Commandant Zee-macht, alweer enige jaren geleden tijdens een beëdiging van een aantal adelborsten. Hij stelde dat de krijgs-

macht in feite een noodzakelijk kwaad was. In die kringen van traditie, met alle toeters en bellen van de ceremonie, was dat ook een uitspraak waar hij ruimschoots de krant mee haalde. Een 'noodzakelijk kwaad' zeg je alleen van een zaak waar je zo snel mogelijk vanaf wil. Die opvatting zat er in dit geval waarschijnlijk niet achter.

In een nieuwjaarstoespraak sprak de Bevelhebber van de Luchtmacht zich eens uit over de ontevredenheid onder zijn personeel. Dat personeel was het niet eens met de beloning en de kortingen. Hij stelde dat die ontevredenheid niet terecht was. Ze moesten volgens de generaal eens kijken naar wat ze reeds in het loonzakje hadden en dat vergelijken met anderen op deze wereld.

Toch wel leuk die mening van sommige militairen. Ze houden wel rekening met hun politieke baas, want ook hier geldt: 'wiens brood men eet, wiens taal men spreekt'.

Cor Out

Miles from home

Herkenbaar boerendrama in Amerika

In ons land begint steeds duidelijker te worden dat het boerenleven vaak hard en weinig lonend is, vooral als gevolg van allerlei 'economisch noodzakelijke' maatschappelijke maatregelen. In Amerika is die trend ook al jarenlang zichtbaar, en daar vangt de overheid niet zo veel op. Elk jaar worden er bedrijven failliet verklaard, wordt de inboedel bij opbod verkocht en staan er gezinnen op straat. Hoe schrijnend het ook klinkt, dergelijke drama's leveren vaak ideale stof voor knappe, politiek getinte films, die duidelijk maken wat er gebeurt wanneer een farm, waar een gezin vaak alles aan energie en geld in heeft gestopt, uiteindelijk toch onder de hamer terechtkomt. 'The river' was zo'n film, 'Country' was zo'n film, en 'Miles from home' past naadloos in dat rijtje.

De film begint met een schitterend stukje gespeelde documentaire in zwart/wit: een rijke, welvarende boer in Iowa krijgt bezoek van de legendarische Russische partijleider Nikita Chroestjov, die het bloeiende bedrijf graag eens van dichtbij wil bekijken. Het journaal zendt trots beelden uit van die gebeurtenis, en de oudste zoon van de boer, Frank, kijkt vol bewondering op naar zijn succesvolle vader, die op dat moment 'bigger than life' voor hem is.

Een kwart eeuw later, de film schakelt dan over op kleur, zien we Frank en z'n jongere broer Terry terug. Van het floreerende bedrijf is niet veel meer over. Hoe hard de jongens na het overlijden van hun vader ook hebben gewerkt, precies zoals hij het hun had geleerd, de veel duurdere landbouwmachines in combi-

natie met de veel lagere prijzen voor graan en mais, zijn er de oorzaak van dat het bedrijf, belast met schulden, wordt opgeëist door de bank. De jongens kunnen er niet meer omheen: ze zullen de inboedel moeten verkopen. Voor Frank, de heethoofdige oudste broer, is dit een dubbele nederlaag. Hij ziet zich gedwongen om het familiebedrijf van de hand te doen, maar vooral heeft hij het gevoel dat hij als zoon heeft gefaald. Dat hij niet heeft kunnen presteren wat zijn almachtige vader inder tijd wél voor elkaar kreeg. Terry heeft het in dat opzicht makkelijker: die heeft nooit het idee gehad dat hij in de voetsporen van zijn vader moest treden.

Nadat Frank zich, in een ontlasting van opgekropte woede, bijna heeft vergrepen aan de afgezaant van de bank, die

het faillissement komt aanzeggen, besluit hij tot een wanhoopsdaad: hij praat z'n broer Terry om en samen steken ze, de nacht na de openbare verkoping van de inboedel, de boerderij in brand. Op die manier vestigen ze de aandacht op de situatie van henzelf en daarmee van tientallen andere boeren die in soortgelijke omstandigheden verkeren. Ze nemen de wijk in hun auto, worden onderweg gesignaleerd en zijn, voor ze het beseffen, een soort helden van de streek. Want ze kunnen allerwegen rekenen op goodwill van de boeren die hen bewonderen om het feit dat ze een daad hebben gesteld.

Dat succes begint de wat primitieve, onbesuisde Frank al snel naar het hoofd te stijgen. Hij geeft een interview aan een verslaggever van Rolling Stone, waar hij dan wel een bom geld voor krijgt, maar waardoor hij de politie nog meer prikkelt.

Later beroven de jongens samen een bank en dan is er in feite geen weg terug meer. Dat is ook het moment waarop Terry besluit dat hij niet langer met Frank door wil gaan. Terry's aanstaande schoonvader is advocaat en die kan in dit stadium nog wel iets voor hem doen. Frank moet wel inzien, dat Terry samen met hem geen toekomst meer heeft.

Richard Gere, die zelf in Iowa opgroeide in een familie van boeren, was erg gelukkig met deze rol, waarmee hij zich na een lange adempauze weer eens laat zien. Hij speelt de oudste zoon Frank, die aanvankelijk absoluut niet kan omgaan met het feit dat hij zijn lot niet meer zelf in handen heeft, maar dat hij moet buigen voor de meedogenloze wetten van winst en verlies.

Kevin Anderson als Terry heeft de zware taak om de beroemde, sterk spelende Gere partij te geven en dat doet hij voorbeeldig. Anderson was in ons land eerder te zien als broertje van Matthew Modine in 'Orphans'.

Regie van deze fraaie, niet vrolijk stemmende film was van debutant Gary Sinise, van oorsprong een toneelman die z'n vriend Chris Gerolmo vroeg het script te schrijven, nadat ze samen het idee voor de film hadden gekregen naar aanleiding van de vele journaalbeelden over dit onderwerp, in combinatie met de tekst van 'Highway patrolman' van Bruce Springsteen. Van harte aanbevelen!

Leo van Opzeeland

Richard Gere (l) en Kevin Anderson als broers in 'Miles from home'

film in 't kort

Working girl

Al te zeer gelauwerd is naar mijn smaak 'Working girl', een puntig tussendoortje van grootmeester Mike Nichols, die waarschijnlijk zelf het meest zal hebben opgekeken van al die prijzen en nominaties. Dat neemt echter niet weg, dat de film een aardig, vaak ironisch beeld schetst van het leven van talloze secretaresses, die overal ter wereld ploeteren om hogerop te komen en zich veel vernederingen moeten laten welgevallen van superieuren, die hen vaak uitbuiten. Tess is zo'n secretaresse. Ze

Sigourney Weaver in 'Working girl'

werkt op een groot makelaarskantoor in Manhattan. Met haar nieuwe baas, Catherine, kan ze aanvankelijk wel opschieten. Ze krijgt wat aanwijzingen over het leven in de jungle van het grote geld en doet van haar kant haar baas een suggestie aan de hand voor een fusie. De baas wandelt er ogenschijnlijk losjes overheen. Later ontdekt Tess, dat ze zelf probeert munt te slaan uit het idee. Dan besluit de getergde ondergeschikte, om terug te slaan en dat doet ze op een wel heel doeltreffende manier: ze slaagt erin om zowel de positie als de minnaar van haar arrogante bazin te veroveren. Melanie Griffith speelt de blonde secretaresse die 'het niet langer pikt' en zal daarmee heel wat meisjes in soortgelijke omstandigheden een hart onder de riem steken. Sigourney Weaver is een mooie, valse bazin, en Harrison Ford loopt er als 'the man in the middle' wat verloren tussen.

Nigel Havers in 'Farewell to the king'

Farewell to the king

In deze spectaculaire avonturenfilm zien we Nick Nolte als deserteur van het Amerikaanse leger, die in de Tweede Wereldoorlog terecht komt op Borneo. Hij wordt opgenomen door een stam inboorlingen en langzaam maar zeker werpt hij zich op als hun koning. Hij trouwt een inlandse vrouw en regeert als een vredelievende vorst. Wanneer de Britten proberen de Japanners vanaf Borneo tegen te houden, ontmoet de commandant de blonde vorst. Aanvankelijk wil die niets weten van de strijd, maar wanneer zijn volk door de Japanners wordt aangevallen, ziet hij geen andere mogelijkheid. Een aardig kijkspel met een hoofdrol die de lange, rossig blonde Nolte op het lijf geschreven is. Nigel Havers fungeert als een soort Kuifje in de jungle in z'n rol van Britse commandant. Amusement.

Dead ringers

Hoewel sommige films, wat het onderwerp betreft, absoluut mijn stijl niet zijn, kan ik af en toe toch met bewondering en interesse zitten kijken. Dat is dan een bewijs dat de maker hoe dan ook een vakman moet zijn. David Cronenberg is in zijn genre een idool: hij maakt horrorfilms die nu al tot de 'classics' gerekend worden (denk aan 'Scan-

Tweemaal Jeremy Irons, eenmaal Geneviève Bujold in 'Dead ringers'

ners', 'Videodrome' en 'The fly'). Met 'Dead ringers' leverde de Canadese regisseur zijn tot nu toe meest 'beschaafde' productie af. We zien Jeremy Irons (in een magnifieke dubbelrol), die hij heel genuanceerd speelt) als de begaafde tweeling Elliot en Beverly Mantle, beiden gynaecoloog. Elliot is de flierefluiter van de twee, Beverly is verlegen en serieus. Hun verbondenheid gaat zo ver, dat ze vaak samen met één en dezelfde vrouw omgaan. Vooral Elliot geniet van die grappen, doordat de dames in kwestie niet in de gaten hebben dat de twee minnaars elkaar afwisselen. Maar wanneer Beverly op een dag écht verliefd wordt, op een kinderloze actrice die vrij snel in de gaten krijgt welk spelletje vooral Elliot begint te spelen, gaat er iets mis in de relatie tussen de broers. Beverly wil z'n vriendin voor zichzelf houden en Elliot kan niet verwerken dat zijn broer niet meer alles met hem deelt. De film is meer een psychologische thriller geworden dan een echte horror-productie. De elegante ambiance (schitterende, supermoderne interieurs waar liefhebbers hun vingers bij zullen aflikken) en de trefzekere muziek maken 'Dead ringers' tot een belevenis. Irons had wat mij betreft minimaal genomineerd mogen worden voor zijn dubbelrol.

La maitre de musique

De Frans/Belgische productie, die werd ingezonden als Oscar-kandidaat en ook nog genomineerd, verdient aandacht van het publiek. Een beroemde oudere bariton zegt z'n podium-carrière vaarwel om twee jonge leerlingen op te leiden. Later blijkt dat hij hen wil laten optreden tijdens een concours, waar z'n aartsvijand ook een pupil naar toe heeft gestuurd. Een kwart eeuw geleden stonden beide mannen zelf in een dergelijk zangconcours tegenover elkaar en vanaf die datum dateert hun vete. Er wordt mooi gespeeld en vooral schitte-

Scène uit 'Le maitre de musique'

rend gezongen, de kostumering is liefdevol verzorgd en het verhaal is boeiend tot de laatste seconde. Een klein, stijlvol juweel van Europese bodem, dat het prima kan opnemen tegen het vele goede dat er de laatste maanden vanuit Amerika op ons is neerge-daald!

L.v.O.

**als niemand
luistert
naar niemand
vallen er doden**

in plaats van woorden

jana beranová

Verliezen

Winnen is het motto van onze maatschappij. En wanneer we iets verliezen, zien we dat liever niet onder ogen. We beschouwen het toch eigenlijk wel een beetje als een mislukking. En dat moet je zeker niet breed uitmeten. Dat doe je niet. Nee, je doet er het zwijgen toe. Sommige mensen, het zijn er nog maar weinig, nemen toch de gelegenheid om hun verlies en het daarbij behorende verdriet te uiten. Heel eenvoudig: door erover te praten.

Dat wordt ze overigens meestal niet in dank afgenomen. De reacties op het uiten van je verlies/verdriet zijn vaak onthutsend, grof en kwetsend. Degene die over z'n verdriet praat vraagt zich al gauw af: 'ben ik wel normaal?' Niemand die tegen je zegt dat het doodnormaal is om je zo beroerd te voelen en dat je door die grote leegte heen moet om ermee klaar te komen. Dat er echt zoiets als een rouwproces of verwerking bestaat. In plaats van de o zo nodige arm om je schouder of een luisterend oor, word je de mond gesnoerd. Alsof je een melaatse bent. 'Kop op' is ons advies, 'zet het toch uit je hoofd,' en 'je zult er mee moeten leren leven'. Ja, ja, over hoe het dan moet hoor je ze nooit iets zeggen.

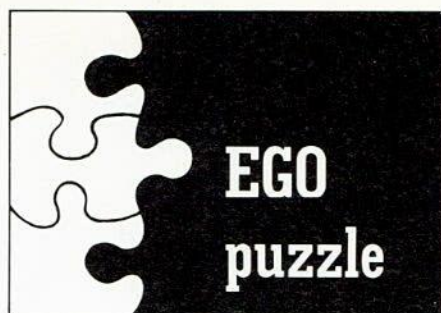
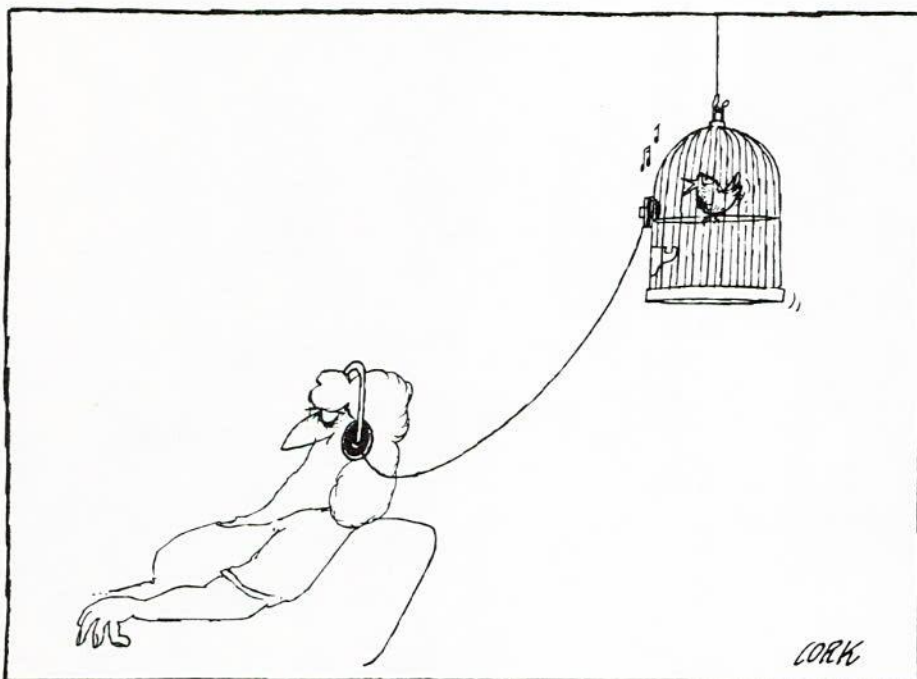
Een beetje mens proberen te zijn en te blijven in het laten zien wie je bent, wordt een steeds grotere opgave. Dat is

op z'n zachtst gezegd een zorgwekkende toestand. Onze meest elementaire gevoelens, waaronder het hebben van verdriet, horen er eigenlijk niet meer bij. Daar zitten we als maatschappij niet op te wachten. Stel je voor elke dag gekonfronteerd te worden met huilende en zielige mensen. Dat we ons zelf zo om zeep zitten te helpen wordt langzamerhand toch wel duidelijk. Niet alleen aangaande het milieu en andere vraagstukken. Het vraagstuk van: Hoe mens te zijn en te kunnen blijven, is over het hoofd gezien. Hoe lang houden we dat eigenlijk vol? Ik zou het eerlijk gezegd niet weten, maar ik vrees het ergste. Het verbaast mij niet meer dat jongeren massaal naar alcohol, drugs en scheermesjes grijpen. Aanleidingen genoeg.

Ons verstand heeft ons eigen gevoel overwonnen. De resultaten liegen er dan ook niet om. Het dagelijkse journaal laat dat zien en de reclamefilmpjes daarna doen er weer alles aan, om dat wat net gezien is, vooral niet te geloven of je er niet over op te winden. Want volgens de reclameboodschappen is het leven één groot fantastisch avontuur. Daar helpt natuurlijk geen preek meer aan. We stellen alles in het werk om er vooral maar bij te horen. Dat dat ten koste moet gaan van ons menselijk gevoel, nou ja, daar praten we liever niet over. Het is toch niet anders?

Wekelijks spreek ik mensen die het, om het populair te zeggen, niet meer zien zitten. Die zich door het leven geslagen voelen. Daar willen ze graag over praten en soms bij huilen. Dat is strikt genomen heel tragisch en ongelukkig. Maar tegelijkertijd spreekt daar ook een geweldige hoop en kracht uit. Daar zie ik de echte mens. Begrijpt u dat?

Freek Pol

De oplossing van de vier beroepen op de visitekaartjes in het aprilnummer luidt als volgt:

dominee, juwelier, veefokker en ondernemer.

Hieronder een puzzel, waarin zowel horizontaal als vertikaal vier maal dezelfde woorden van elk zeven letters dienen te worden ingevuld. De omschrijvingen luiden: 1-buidel; 2-argelozer; 3-goochelen; 4-schone verleidsters.

1		2		3		4
2						
3						
4						

Personalia

Nieuwe raadsman

Per 1 april 1989 begon Gerard Snels (40) als raadsman in Vught (KL). Gerard studeerde filosofie in Nijmegen (doct. ex. 1975) en zal naar verwachting nog dit jaar de vierjarige opleiding voor geestelijk werkers aan het Humanistisch Opleidings Instituut in Utrecht voltooien.

Hij heeft onder meer gewerkt als wetenschappelijk medewerker en als coördinator/vormingswerker in het Vormingswerk Jong Volwassenen. Hij was de laatste jaren als docent verbonden aan een HBO-mw.

De hoge werkloosheid

Blijvend onontkoombaar of een keuze?

Toen in 1982 het eerste kabinet Lubbers aantrad stond Nederland aan de kop van het internationale werkloosheidsklassement. Nu, ruim zeven jaar later, staat Nederland daar nog steeds en is de werkloosheid zelfs hoger dan in 1982. Zelfs de bescheiden doelstelling van de regering Lubbers II de werkloosheid terug te dringen tot 500.000 personen wordt niet gehaald. Inmiddels bereiden Lubbers en zijn collega's zich voor op de verkiezingen van volgend jaar. Het is daarom tijd de balans op te maken van het werkgelegenheidsbeleid. Is de massale werkloosheid een economisch noodlot waartegen geen kruid is gewassen, of heeft de regering Lubbers geen gebruik willen maken van economische mogelijkheden om de werkloosheid terug te dringen? Het antwoord ligt in de cijfers van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

In 1987 en 1988 waren er in Nederland 685.000 mensen werkloos. Hiervan kun je twee dingen zeggen. Aan de ene kant is het zo dat het enorm veel geld zal kosten al deze mensen een arbeidsplaats te verschaffen. Aan de andere kant blijkt het werkloos laten van een dergelijk leger van werklozen ook een kostbare aangelegenheid te zijn.

Kosten werkloosheid

Het werkloos laten van 685.000 mensen betekent het braak laten liggen van een enorm productiepotentieel. Met andere woorden, het Nederlands Bruto Nationaal Produkt (de totale Nederlandse welvaart) zou aanzienlijk hoger zijn als deze mensen in staat zouden worden gesteld normale arbeid te verrichten. Als we voorzichtigheidshalve aannemen dat werklozen half zo produktief zijn als de werkenden (vanwege mindere scholing en ervaring), dan kost de werkloosheid alleen daarom al ongeveer 25 miljard gulden per jaar. Tel je daarbovenop de kosten van alle werkloosheidsuitkeringen (14 miljard gulden), dan kost de massale werkloosheid de Nederlandse maatschappij per jaar ongeveer 39 miljard gulden, hetgeen neerkomt op ongeveer f 59.000 per werkloze.

Kosten werkgelegenheidsbeleid

De kosten van een werkgelegenheidsbeleid bestaan uit twee delen. De eerste zijn de lonen voor de te werk te stellen werklozen. Laten we aannemen dat elke te werk te stellen werkloze recht heeft op het modale loon. Dat zou neerkomen op circa f 41.000 per persoon per jaar. Daarbovenop komen vervolgens de kosten van arbeidsmarktmaatregelen, zoals om-, her- en bijscholing, loonkostensubsidies. Tegenwoordig kosten die maatregelen volgens cijfers van het

Tekening Len Munnik

Ministerie ongeveer f 9.000 per persoon. Als we voor de zekerheid aannemen dat het dubbele zou kosten, om er zeker van te zijn dat iedere werkloze een baan krijgt, dan zouden de totale kosten van een actief arbeidsmarktbeleid komen op ca. f 18.000. Geteld bovenop het modale loon komen we dan op f 59.000 per persoon.

Budgettair neutraal

Uit de cijfers van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid blijkt dus dat het laten voortbestaan van massale werkloosheid even kostbaar is als het voeren van een werkgelegenheidsbeleid dat leidt tot het volledig verdwijnen van de werkloosheid. Dat

betekent dat er geen financieel-economische belemmeringen bestaan voor het bereiken van volledige werkgelegenheid. Massale werkloosheid is dus beslist geen financieel-economisch noodlot waaraan niets is te doen. De regering kan 'budgettair neutraal' kiezen tussen massale werkloosheid en volledige werkgelegenheid. Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid De Koning vindt om die keuze geen doekjes. Volgens hem zou een volgend kabi-

net zich geen werkgelegenheidsdoelstelling meer moeten stellen. De zaken liggen dus duidelijk in de komende verkiezingscampagne.

1988

Wessel Visser

H.M.T.

SEEDORF

(zie blz. 16)

1989

SEEDORF

1989

De nieuwbouw nadert haar voltooiing

Dinsdag 21 maart jl. werd het hoogste punt bereikt van het tweede (en laatste) nieuwbouwgedeelte van het HMT in Seedorf. Ter viering van dit heuglijke feit organiseerde de beheerder een zogenaamd 'Richtfest': werknemers van de bouw plaatsten een krans op het hoogste punt, de uitvoerder en de voorzitter van het Hum. Thuisfront hielden een toespraakje waarna met het stukslaan van een fles jenever de buitenplechtigheid werd afgesloten.

Met de omvangrijke bouw van een totaal nieuw en vergroot HMT werd op 14 juni vorig jaar een begin gemaakt. Op die dag begonnen manschappen van de Ssvcie van het 41e Gnbat uit Seedorf met het rooien van bomen en het uitgraven van de bouwput. Kort daarna nam een bouwonderneming het werk over en kon met de feitelijke bouw in twee gedeelten worden aangevangen.

Bij het bereiken van het hoogste punt van de tweede bouwfase vroeg EGO aan beheerder Rob Disveld naar de stand van zaken m.b.t. de bouw en met name wanneer de Seedorfbevolking de volledige opening van het nieuwe HMT tegemoet kan zien.

Hoe verliep de eerste fase van de bouw?

We zijn geheel volgens het draaiboek juni vorig jaar met de bouw begonnen. Dankzij de welwillende medewerking van de kazerne hier in Seedorf kon vrij snel met de eigenlijke bouw worden begonnen. Door de goede planning en het milde weer vorderde de bouw gestaag en konden we eind december het eerste gedeelte officieel voor het publiek open stellen.

Welke voorzieningen zijn in het gedeelte dat nu klaar is ondergebracht?

De keuken, het buffet en de winkel zitten in dit deel van het gebouw. Betrekkelijk weinig voorzieningen op het vlak van ontspanning. De videozaal, die er ook in zit, wordt momenteel nog benut als zitruimte, maar die zal bij het in gebruik nemen van de tweede fase natuurlijk weer zijn bedoelde bestemming krijgen. Verder hebben we een informatiehoek en een leestafel ingericht en kan er ook al weer worden gebiljart.

Het oude, uit 1967 daterende, HMT is verdwenen?

Het oorspronkelijke gebouw is inderdaad gesloopt met uitzondering van de beheerderswoningen. Ook deze klus werd weer gedaan door mensen van de genie uit Seedorf.

Hoe verliep de tweede fase?

Tot nu toe uitstekend. Doordat de afbraak van het oude gebouw, wegens vakantie van het geniepersoneel, wat later dan gepland plaatsvond, startte de bouw van het tweede gedeelte ook twee weken later. Deze vertraging is inmiddels, m.n. door het prachtige weer, al weer weggewerkt. Zodoende kon precies volgens schema op 21

maart jl. het hoogste punt van de tweede bouwfase worden bereikt. Wanneer er zich niets bijzonders voor doet, zullen medio augustus de werkzaamheden zijn voltooid.

Welke voorzieningen zitten in het tweede gedeelte?

Op enkele buroruimten na zal dit gedeelte uitsluitend voor ontspanning worden ingericht, zoals ruimten voor muziek, studie en hobby's, plus een sport/fitness-ruimte inclusief douches en kleedvertrekken. In het oude gebouw zaten deze hobby-ruimten er ook al in, maar deze werden in de loop der jaren door ruimtegebrek aan hun oor-

spronkelijke bestemming onttrokken.

Wat is nu het 'nieuwe' van het nieuwe HMT?

In engere zin is dat alleen de sport/fitness-ruimte. Kijk je wat verder, dan is het vooral de toename van de ruimte van 1200 naar 1700 m², waardoor meer evenwicht kon worden bereikt tussen het konsumptieve en het rekreatieve gedeelte. Een forse uitbreiding van het ontspanningsgedeelte heeft ons dan ook steeds, gelet op het grote belang daarvan, voor ogen gestaan.

Wat niet nieuw is, maar waar we wel heel blij mee zijn, is dat in het nieuwe HMT opnieuw een sfeervolle, beschutte binnenplaats zal worden gerealiseerd. Ook al is deze patio (nog) niet overdekt, het zal er 's zomers heel gezellig zitten zijn.

Wanneer is de officiële opening te verwachten?

Zoals ik al zei kunnen de bouwwerkzaamheden medio augustus worden afgerond. Daarna volgen nog enkele weken om de nieuwe ruimten in te richten, zodat de verwachting is dat half september het nieuwe HMT in Seedorf officieel kan worden geopend.

Veel sterkte gewenst de komende (druke) maanden.

Wim Heij

Prijsvraag

Ter opluistering van de opening schrijft de Stichting Militaire Tehuizen van het Humanistisch Thuisfront een prijsvraag uit, waarbij iedereen ideeën kan inzenden over de aankleding van de blinde muur naast de ingang van het HMT (zie foto). In het juninummer van EGO meer informatie over deze prijsvraag. Iets aan de muur of voor de muur ... we wachten af!

Plutoniumproductie in Amerika

Ongelukken eindelijk erkend

Najaar 1988 stond de Amerikaanse kernwapenindustrie bloot aan scherpe kritiek. Tot voor kort hield men radioactieve lozingen en ongelukken zo goed mogelijk geheim, om de kernwapenwedloop in stand te houden. Na het uitlekken van enkele schandalen was men echter genoodzaakt een en ander aan de openbaarheid prijs te geven.

Ook Nederland is zijdelings betrokken bij de Amerikaanse kernwapenindustrie.

Eindelijk geeft de Amerikaanse kernwapenindustrie bepaalde gegevens wel vrij. Die feiten wijzen er meer en meer op dat bevolkingsgroepen in de steden rond de kernwapenfabrieken, grote risico's lopen.

Ook een rapport van het Amerikaanse ministerie voor energie maakt duidelijk dat de vervuiling veroorzaakt door de kernwapenfabrieken, een ernstige bedreiging voor de volksgezondheid vormt. Op basis van dit rapport worden nu vervolgstudies verricht naar de stralingsschade onder de lokale bevolking. Deze studies zullen echter pas over enkele jaren gereed zijn; in de tussentijd blijven de mensen blootgesteld aan risico's. Tot nu toe is niemand formeel aansprakelijk te stellen voor de ellende die de kernwapenindustrie heeft veroorzaakt.

Ongevallen

Een storm van protest is in gang gezet nadat uit een onderzoek van het Amerikaanse Congres naar voren kwam dat zich tussen 1957 en 1985 maar liefst 30 serieuze ongevallen met de reactoren van de Savannah River Plant hebben voorgedaan. Het Savannah River complex ligt in de staat South Carolina en bestaat uit een aantal reactoren die plutonium en tritium voor kernwapens produceren, en een opwerkingsfabriek. Het eindproduct van Savannah River is dus geen elektriciteit – dat produceren civiele reactoren – maar kernwapens. De opwerkingsfabriek betreft bestraalde reactorbrandstofstaven van binnenlandse en buitenlandse onderzoeksreactoren (kleine kerncentrales die voor onderzoeksdoeleinden worden gebruikt).

We zetten de ernstigste ongevallen die zich in het Savannah River complex voordeden, even op een rij. In mei 1965 hielden de 'operators' zich doof voor een alarm: gedurende 15 minuten lieten zij toe dat bijna 8000 liter reactorkoelwater uit het reactorkoelsysteem weglekte. Gelukkig stelde de reactor zichzelf buiten bedrijf.

In 1970 kwam het bijna tot een zogenaamde 'melt-down': operators tracht-

ten herhaaldelijk de reactor op te starten, hetgeen mislukte. Ze gingen echter niet op zoek naar de oorzaak van dit probleem, maar ploeterden verder en uiteindelijk smolten enkele brandstofstaven; verder smelten werd voorkomen doordat men de reactor ten slotte niet opstartte. Bij een echte melt-down smelten alle reactorstaven en bezwijkt het reactorvat, waardoor al het radioactieve materiaal ongehinderd in het milieu kan terechtkomen.

Als mariniers zodanig getraind kunnen worden dat het ze lukt een kerncentrale binnen te komen, dan kunnen ook terroristen een kerncentrale binnendringen.

In 1982 liet een technicus een waterafsluiter openstaan. Dit werd pas na twaalf uur opgemerkt, toen het water 60 cm hoog in een behandelkamer voor plutonium stond.

Toen men in augustus 1988 poogde een reactor die tritium produceert op te starten, mislukte dit. Wederom bleven de operators het tegen de regels in proberen, totdat de druk en de temperatuur te hoog opliepen en de reactor buiten bedrijf gesteld moest worden.

Een voormalig inspecteur van de Nuclear Regulatory Commission (de instantie die zich bezighoudt met het controleren van civiele reactoren) verklaarde: „Indien dezelfde incidenten zich hadden voorgedaan met een 'civiele' reactor, dan zou deze onmiddellijk buiten werking zijn gesteld. *Bad equipment, bad procedures, bad training and bad management.*”

De Amerikaanse overheid besluit in oktober 1988 de drie reactoren van Savannah River Plant – de enige die op dat moment plutonium en tritium produceren – voor onbepaalde tijd stil te leggen. Echter, het tritium dat in de kernwapens wordt gebruikt, vervalt met 5,5% per jaar. Dit houdt in dat het tritium, dat in het kernwapen dienst doet als een soort ontstekker, na enige tijd uit het wapen gehaald moet worden en dient te worden vervangen. Omdat de Verenigde Staten niet eenzijdig tot ontwapen-

ning gedwongen willen worden, willen zij de productie van tritium hervatten. Dit betekent dat de reactor van de Savannah River Plant die het tritium produceert, weer in bedrijf zal worden genomen, zelfs voordat alle revisiewerkzaamheden zijn voltooid. Het stilleggen van een onveilige reactor was dus maar van korte duur.

Nederlandse betrokkenheid

De Nederlandse betrokkenheid bij de kernwapenindustrie in de Verenigde Staten komt voort uit het feit dat Amerika de brandstof voor de onderzoeksreactoren te Petten en Delft levert. In Petten en Delft doet men onder andere onderzoek op het gebied van kernenergie. De aan Nederland geleverde reactorbrandstof is hoog verrijkt, wat inhoudt

dat deze voor circa 93% bestaat uit uranium-235. De rest bestaat voor het grootste gedeelte uit uranium-238. Uranium-238 wordt bij bestraling omgezet in plutonium-239, dat door de VS gebruikt wordt bij de productie van kernwapens. Omdat de bestraalde reactorbrandstof plutonium als afvalproduct bevat en Nederland de bestraalde reactorbrandstof verplicht moet terugsturen naar Amerika, levert Nederland dus materiaal voor kernwapens aan Amerika. Nederland is voor haar onderzoeksreactoren echter aangewezen op brandstof uit de VS en moet het verplichte terugsturen van de uitgewerkte brandstof voor lief nemen.

Tenzij Nederland besluit te stoppen met onderzoeksactiviteiten op het gebied van kernenergie. Behalve dat Nederland zijdelings meewerkt aan de kernwapenproductie van Amerika, draagt Nederland bij aan de instandhouding van een van de grootste vervuilers in South Carolina, de Savannah River Plant.

Onbeheerd

Recentelijk slaagde Greenpeace erin een transport van bestraalde reactorbrandstof met als bestemming de opwerkingsfabriek van de Savannah River Plant, op foto vast te leggen. Dit transport geschiedde tijdens de och-

Foto: Dorreboom/Greenpeace

Het transport van bestraalde reactorbrandstof per vrachtwagen van Petten naar Rotterdam. Aan het transport kleven de nodige bezwaren.

tendspits vanaf het Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN) te Petten en ging via de Rotterdamse haven, waar het overgeslagen moest worden op een containerschip. Er kleven de nodige risico's aan zo'n transport; daarnaast werd de container waarin zich de bestraalde reactorbrandstof bevond, lange tijd onbeheerd op het haventerrein achtergelaten. Het ging hier om meer dan 200 kg bestraalde reactorbrandstof met daarin uranium dat nog voor zeker 40% was verrijkt. In de bestraalde reactorbrandstof resteerde dus een grote hoeveelheid uranium-235. Algemeen wordt erkend dat een hoeveelheid van 25 kg uranium-235 al voldoende is om een kernwapen te fabriceren.

Beveiliging

De Nederlandse regering trachtte in november jongstleden aan te tonen dat kwaadwilligen heel moeilijk aan materiaal voor kernwapens kunnen komen. Dit meende zij te bewijzen door een geësceneerde overval op de kerncentrale van het ECN in Petten. Twintig mariniers werden op pad gestuurd en binnen 7 minuten stonden de getrainde manschappen voor de ruimte waar onbestraalde reactorbrandstof ligt opgeslagen. De aanval toonde feitelijk aan dat het zelfs bij de beveiligde kerncentrale van het ECN mogelijk is binnen te dringen. Als mariniers zodanig getraind kunnen worden dat het ze lukt een kerncentrale

binnen te komen, dan kunnen ook terroristen een kerncentrale binnendringen. Dat vindt de Nederlandse regering eigenlijk ook, want men heeft de veiligheidsmaatregelen aanzienlijk verscherpt. Behalve dat de kerncentrale een mogelijk doelwit kan zijn voor een inval, loopt men risico's tijdens het transport van de onbestraalde en bestraalde reactorbrandstof. De kerncentrale mag dan, nadat de veiligheidsmaatregelen verscherpt zijn, een moeilijk doelwit lijken, maar dat het transport van de bestraalde reactorbrandstof

onvoldoende beveiligd is (en onvoldoende beveiligd kan worden), is een voor de hand liggende conclusie.

Nederland levert een bijdrage aan de vervuilde kernwapenindustrie in de VS. Daarnaast laat de beveiliging van het kernwapenmateriaal met name tijdens het transport, veel te wensen over.

Bas Bruyne

(Overgenomen uit 'Greenpeace', kwartaalblad nr. 1, 1989).

Zij knipten, gesteund door enkele sympathisanten, het hek door en beschadigden militair materieel. Zij protesteerden, vanuit de overtuiging dat geld niet aan wapens uitgegeven mag worden, maar besteed moet worden aan voedsel en ontwikkeling.

Ik kwam mensen tegen die lacherig op

die personen en hun 'meelijwekkende' daden reageerden.

Anderen toonden leedvermaak: de bewaking van de militaire lokaties was bij de neus genomen.

De onrechtmatigheid van de akties: daarop lag bij weer anderen het accent.

Maar ik heb opvallend veel mensen ontmoet die sympathiseerden met de aktievoerders. Die hun twijfels uitten of wij zoveel geld mogen blijven besteden aan legers en bewapening en dit ten koste van voedsel, gezondheidszorg, levenskansen. Mensen die hun onmacht om het tij te keren echter niet omzetten in onwettige akties.

Is het alternatief voor onwettige akties dan alleen nog maar doffe berusting?

Steven

Hoe werkt een kringloopcentrum?

„De jongens doen iets zinvols en het is nuttig voor het milieu”

Veel van het afval dat in de vuilnisbak of via het grof vuil verdwijnt, kan opnieuw worden gebruikt. Denk maar aan papier en glas dat al vaak apart wordt verzameld. Maar er zijn veel meer grondstoffen en materialen die opnieuw gebruikt kunnen worden. Alleen moeten we daar meer moeite voor doen dan nu vaak het geval is.

In een kringloopcentrum werkt men aan het hergebruik van materialen. In Assen is zo'n centrum en Wolter Brouwer is daar de man die de zaken regelt. EGO-redacteur Wim Reinders vraagt hem naar het hoe en het waarom.

Wat is een kringloopcentrum?

Wolter: Er zijn verschillende kringloopcentra. Bij alle centra gaat het erom dat je de dingen die voor de mensen niet meer bruikbaar zijn, inzamelt en er weer een bestemming aan geeft. Dan zijn die dingen in een kringloop terecht gekomen. Wij houden ons in dit centrum bezig met de inzameling van glas en papier, alles wat van ijzer is, textiel, huisraad en stoffen die je tot het gevaarlijk huisafval kunt rekenen zoals batterijen, accu's verf en olie.

Jullie halen dus vooral spullen op die anders in de grote afvalberg zouden verdwijnen, maar nu nog weer gebruikt kunnen worden.

Ja, en het meeste halen we op bij de mensen in de wijken en verder ook bij bedrijven. Plastics die herbruikbaar zijn, sorteren we. Verder halen we tamped (piepschuim) op dat door een klein bedrijfje vermalen wordt tot korrels om daar poefs mee te vullen.

Hoe lang doen jullie dit al?

In 1984 zijn we begonnen met de voorbereiding. Ik werkte als coördinator op de Vrijwilligers Vakature Bank, dat is een soort arbeidsburo voor mensen die onbetaald werk willen doen. Daar kwam iemand die iets wilde gaan doen in tweedehands goederen, in huisraad, en er was iemand die wat wilde gaan doen in glas. Zelf had ik ook wat ideeën over milieu, hergebruik van materialen en over het probleem van mensen die lange tijd werkloos zijn. Al deze ingrediënten hebben we in de hoge hoed ge-

gooid met het gevolg dat er een kringloopcentrum uitrolde.

Kelderende prijzen

Jullie hadden waarschijnlijk zelf geen geld om een gebouw te huren en om de noodzakelijke transportmiddelen aan te schaffen. Hoe deden jullie dat?

We zijn op gang geholpen door de gemeente – door middel van een garantiestelling op een door ons afgesloten lening – met de bedoeling dat we ons na

drie jaar zelf zouden kunnen bedruipen. Die mogelijkheid was wel aanwezig, alleen hebben we er geen rekening mee gehouden dat de prijzen van diverse grondstoffen zo enorm zouden kelderen. Toen wij begonnen was de prijs voor oud papier 28 ct per kilo; nu zitten we op 3 ct per kilo. In onze prognoses zijn we toen wel uitgegaan van een prijs van 10, 11 ct per kilo, maar dat die prijs zo sterk zou dalen...

De geldelijke opbrengst is dus zwaar tegengevallen. Daar staat wel tegenover dat we de geschatte opbrengst in kilo's ruim overtroffen hebben: de geplande 600.000 kg werd vorig jaar ruim gehaald met maar liefst 865.000 kg. Maar ja, allemaal tegen minimale prijzen.

De begroting is financieel dus niet gehaald. Hoe moet dat nu verder?

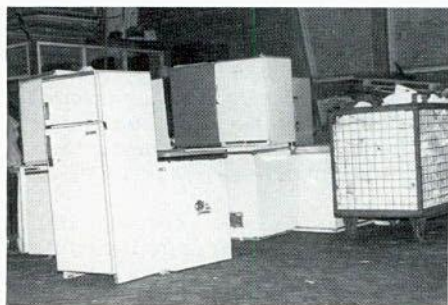
Toen we tweeënhalf jaar geleden zagen dat we het moeilijk kregen, heeft het stichtingsbestuur contact opgenomen met de gemeente. We hebben een nieuw beleidsplan gemaakt waarin we heel Assen zouden bewerken. We doen nu een kwart van de stad. Voor dat plan over drie jaar hadden we f 160.000 nodig. We waren al zo ver dat de provincie de helft zou dragen, de gemeente moest de andere f 80.000 bijdragen. En dan zou er werk zijn voor 11 man, meer dan een verdubbeling.

Maar wat bleek toen? We zijn een concurrent van de gemeentereiniging. We krijgen geen geld en we moeten daarom stoppen met ons werk.

Zijn jullie een concurrent? Verzamelt de gemeentereiniging dan ook afval voor hergebruik?

Onder hergebruik verstaan zij: afvoeren naar de VAM, afvoeren naar een verbrandingsoven en het winnen van elektriciteit. Dat is voor mij geen hergebruik.

Jij hebt dus andere ideeën over hergebruik. Leg me dat verschil eens uit.

Foto's Wim Reinders

Wij hebben als doel: het verminderen van de afvalstroom en daarnaast het scheppen van werk voor mensen die lange tijd zonder betaald werk zijn. Bij ons wordt papier opnieuw gebruikt, evenals plastics; flessen gaan regelrecht terug naar de fabriek, van enkele defecte koel- of vrieskasten wordt weer een goeie gemaakt. Deze spullen worden niet verwerkt tot afval. Dat is het verschil: je doet langer met de spullen en krijgt daardoor minder afval.

De tweede doelstelling hebben we ook aardig gehaald: er hebben hier heel wat jongens gewerkt die werkloos waren en door de werkervaring op dit kringloopcentrum elders een baan gevonden hebben. En er komt ook wel eens iemand werken voor een zgn. alternatieve straf. Daar hebben we positieve ervaringen mee. Hoewel ik moet zeggen dat het ook wel eens voor komt dat iemand zich niet kan aanpassen aan het ritme van de normale werkdag. In het begin is dat voor iedereen wel lastig, want als je jarenlang niet op tijd hebt hoeven op te staan, dan gaat dat niet ineens goed. Maar de meesten hebben het ritme na een paar maanden wel te pakken.

Een andere sfeer

Bij elk bedrijf kom je sterke en zwakke broeders en zusters tegen. De sterke reddden zichzelf meestal wel, maar hoe pak je nu de zwakke aan?

Je moet tijd aan zo iemand besteden, geduld opbrengen, kijken wat voor achtergrond hij heeft. Er langzaam achter komen wat de sterke punten van die jongen zijn – er werken geen meisjes op het kringloopcentrum – en de zwakke punten moet je gewoon vergeten. Die vallen vaak ook niet meer te verbeteren. De sterke punten moet je versterken, dan schiet ook de inzet en de motivatie omhoog. Wat echter vaak wordt gedaan, is dat de zwakke punten benadrukt worden. Dat werkt niet, dan trap je mensen alleen maar naar beneden.

Er heerst hier dus een andere sfeer dan in het normale bedrijfsleven, zeg je.

Ja, het is hier veel gemoedelijker, menselijker, al moet er wel keihard gewerkt

worden. Soms ga ik ook wel eens goed tekeer, wanneer ik dat nodig vind. Maar in het algemeen is het hier relaxter dan in een gemiddeld bedrijf.

Gaat een bedrijf niet langzamerhand kapot wanneer mensen wat gemakkelijker met de dingen omgaan? Die gedachte kom je nogal eens tegen.

Nee, want als je wat menselijker met je 'personeel' omgaat, dan zijn de mensen eerder bereid eens wat extra's te doen. Geef de mensen maar plezier in hun werk, geef ze wat verantwoording, geef ze het idee dat het bedrijf een stukje van hen is, dan lopen ze heel wat harder dan iemand die echt als 'personeel' wordt gebruikt. Ik weet, het is moeilijk om uit te zoeken welke verantwoordelijkheden mensen kunnen dragen – en daar ga je ook regelmatig mee op je snuffeld, maar het is dik de moeite waard.

En je krijgt veel betere resultaten dan bij superieuren die graag kreten hantieren als: „En als 't je niet bevalt, dan donder je maar op!“ Als er problemen met het werk zijn, dan denk je bij zo iemand: zoek het zelf maar uit. Dan voelen mensen zichzelf niet meer verantwoordelijk voor een probleem. En het zijn wel de mensen op de werkvloer die het geld moeten verdienen voor het bedrijf. Ik heb een baas gehad die zei: „Ik ben wel de aanvoerder van het team, maar ik ben niet de betere voetballer.“ Daar zit een heleboel in, vind ik.

Een lekker jaar

Over driekwart jaar moeten jullie stoppen met dit centrum. Hoe gemotiveerd is iedereen nu nog?

De stemming is nog nooit zo goed geweest. De druk is van de ketel en voorlopig hebben we nog werk. We hebben tegen elkaar gezegd: we zeuren niet langer, we zetten geen sjaggerijnige kop op, we gaan er nog een lekker jaar van maken. Er nog even extra hard tegen aan om de gemeente een poepje te laten ruiken. Maar ik denk ook dat het nog niet helemaal tot ons doorgedrongen is dat we moeten stoppen. En wie weet is er ergens nog dat strohalmje...

Wim Reinders

Je eigen vuilnis

In ons land produceert elk persoon per jaar gemiddeld zo'n 350 kg huisvuil. Voor een gemiddeld gezin is dat dus meer dan een ton. Allemaal samen maken we in en rond huis 5.500.000.000 kg afval. De bedrijven in ons land doen daar nog 2.500.000.000 kg bij elk jaar. Een enorme hoeveelheid die steeds groter dreigt te worden.

Al dat afval moet worden verzameld en verwerkt, de gemeentelijke vuilnisophaaldienst zorgt daar grotendeels voor. Tot nu toe wordt veel afval ergens gestort, maar als we daarmee doorgaan komen we om in ons eigen vuil. Daarom zijn de plannen van de overheid om steeds meer vuil te gaan verbranden. Maar hoe meer vuil je gaat verbranden, hoe meer gevaarlijke resten als slakken, vlieg-as e.a. overblijven. Die gevaarlijke stoffen moeten weer ergens worden opgeslagen op een manier dat het geen kwaad kan voor het milieu. En dat is niet gemakkelijk en ook niet goedkoop. We zouden er dus beter aan doen om zo weinig mogelijk vuil te verbranden. Een manier is om zoveel mogelijk materiaal opnieuw te gebruiken. Een andere manier is om zo weinig mogelijk vuil te maken.

Een paar tips voor het alledaagse gebeuren:

- Gooi geen glas en papier in de vuilniszak.
- Laat je walkman spelen op herlaadbare batterijen. Dat is ook nog voordeliger.
- Drink bier en frisdrank niet uit blik of wegwerpflesjes. 't Is niet zo gemakkelijk, maar wel veel goedkoper.
- Neem zelf een tas mee als je boodschappen moet doen. Weiger in winkels al die plastic tasjes waar ze de boodschappen vaak in meegeven.
- Wanneer je zelf je olie ververst: controleer eerst of de olie nog goed is, anders is het zonde van je goeie geld. En laat het niet in het riool lopen, dat is zonde voor het milieu.

Je ziet het: heel veel vuil produceren we vanwege het gemak dat het oplevert. Met z'n allen dus een beetje (meer) moeite doen voor een schoner milieu en een leukere toekomst.

W.R.

boeken

Wapenbroeders

'De luitenants' van W.E.B. Griffin is het eerste deel van de acht-delige (!) romanserie 'De wapenbroeders', een reeks romans over de lotgevallen van Amerikaanse militairen vanaf de Tweede Wereldoorlog tot heden. Centrale figuur in dit eerste deel

is majoor Robert Bellmon die er (in februari 1943) in Tunesië met twee tanks op uit wordt gestuurd om een bataljon veldartillerie op te sporen. De tanks worden door de Duitsers hevig onder vuur genomen met Bellmon als enige overlevende. Hij wordt krijgsgevangen gemaakt en op transport gesteld naar Stettin in Polen. Daar wordt hem, op erewoord, verzocht een onderzoek te doen naar de moord - door Duitsers of Russen - op 4100 gevangengenomen Poolse officieren in de bossen van Katyn (een zaak die onlangs nog weer in het nieuws was). In ruil voor deze missie wordt hem vrijlating in het vooruitzicht gesteld.

Zo begint dit verhaal (eindigt rond 1950) over 'heldenmoed en verraad, vol actie, spanning en romantiek.' Deze tekst op de achterflap komt inderdaad overeen met de inhoud. Het is bovendien ook nog vlot geschreven. Wie echter een boek in handen denkt te hebben over de angst, de rotzigheid en de ellende waar de gewone soldaat in oorlogstijd mee gekonfronteerd wordt heeft het mis. In die zin dekt zelfs de titel nog de lading.

W.E.B. Griffin: De luitenants, Het Spectrum, Utrecht 1988. 402 blz., geb., f 49,90 (WH)

Tunesie

In zijn romandebuut 'Een buik openen' vertelt Wim van Binsbergen hoe de jonge antropoloog Pieter v.d. Starre onderzoek doet naar de heiligenvereringen in relatie tot het natuurlijk en sociaal milieu, in een dorpje op het Tunesische platteland. Via de ongeletterde, Arabisch sprekende tolk Hesnawi (die Pieter konsekwent aanspreekt met Msjeu

Bietr) probeert de veldwerker vruchtbare onderzoeksrelaties aan te gaan met de bewoners van het dorpje. Stapje voor stapje raken de dorpelingen en de onderzoeker, over en weer, met

elkaar vertrouwd en krijgt de lezer een beeld voorgeschoteld van het land, de cultuur, de man/vrouw-verhouding, de godsdienst, de mystiek en de plaats die de heilighdommen innemen. De verhoudingen onder de bewoners lijken door iets te zijn verstoord. Dwars door het onderzoek loopt de zoektocht van Pieter en Hesnawi naar dat 'iets'. Doordat de oplossing pas op de laatste bladzijde wordt prijsgegeven laat deze lijvige roman, over een niet direct zo aansprekend thema, zich bijna lezen als een detective.

Wim van Binsbergen: Een buik openen. In de Knipscheer, Haarlem 1988. 383 blz., f 39,50,- (WH)

Boeiende roman

"Neem me niet kwalijk dat ik je daarstraks niet binnenliet. Ik dacht dat je zo'n weldoenerige koe van de sociale dier was." Met deze woorden begroet de 84-jarige Liza Wright-Jarrett (gebo-

ren in het jaar 1900, precies om twaalf uur) de jonge homoseksuele welzijnswerker Stephen. Liza bewoont, samen met haar papegaai Nelson, als enige nog een huis in een straat die afgebroken moet worden. Na een afwachtende houding, over en weer, begint langzamerhand tussen deze twee mensen een bijzondere band te ontstaan. Via flashbacks vertelt Liza aan Stephen haar levensverhaal, dat kan worden opgevat als de geschiedenis van de werkende klasse. Stephen, die Liza is komen bezoeken om haar te helpen, wordt door deze verhalen in feite zelf geholpen. Hij is vreemd van zijn ouders (vanwe-

ge zijn homoseksuele geaardheid) en van zijn werk ('het bezighouden van werklozen'). Door kennis te nemen van Liza's eenzame strijd groeit bij hem het inzicht in de wijze waarop hij zijn eigen bestaan vorm en inhoud moet geven.

Een vlot geschreven, maar bovenal boeiende roman.

Pat Barker: Dochter van de eeuw. De Geus, Breda 1988. 351 blz., f 34,50 (WH)

Satirische roman

Met het verschijnen van 'Een zoon van zijn volk' zijn alle vijf romans van de Nigeriaanse schrijver Chinua Achebe weer in Nederlandse vertaling te verkrijgen. Dat is een felicitatie waard, want Achebe behoort zonder meer tot de belangwekkendste Afrikaanse auteurs van dit moment. Zijn boeken worden op Afrikaanse middelbare scholen verslonden. En dat is geen won-

der, want zijn romans zijn heel toegankelijk voor een breed publiek. Hoofdpersoon in deze satirische roman is de omhooggevallen onderwijzer, nu minister van cultuur, Nanga die zich 'een zoon van het volk' noemt, maar die door Achebe (via de mond van Odili Samalu, oud-leerling van Nanga) wordt afgeschilderd als een door-en-door corrupte figuur. Overigens nauwelijks veel beter of slechter dan de overige ministers van de, niet bij name genoemde, jonge Afrikaanse staat. Een regime, veronderstelt Achebe, dat zich staande houdt onder het motto 'Hij eet, ik eet en verder mond dicht', zal geen lang leven beschoren zijn. Profetische woorden, want kort na het verschijnen van deze roman (1966) grepen de militairen in Nigeria inderdaad de macht, geheel overeenkomstig de door de auteur ontvouwde ontknoping.

Chinua Achebe: Een zoon van zijn volk. In de Knipscheer, Amsterdam 1989. 193 blz. f 29,50. (WH)

Kanokamperen

'Kanokamperen in Europa' is het vierde boek over kanovaren en -toerisme van Jan Eggens. Het is een boek voor de echte kano-liefhebber, die zijn sport ook wil beoefenen door meerdaagse tochten te varen. Niet de moderne, via een buro besproken, actieve vakantie, waarin alles is geregeld. De echte kanovaarder

maakt zijn eigen vaarplan, zoekt de nodige informatie over de regio, pakt kampeerspullen bijeen, zijn kajak of canadees en dit alles op, in of achter de auto op weg naar het afvaarpunt.

'Kanokamperen in Europa' is geen reisgids. Het biedt de kanovaarder de mogelijkheid zijn keuze te maken voor een volgende zwerftocht.

De afgedrukte tekeningen van de rivieren die Jan Eggens heeft uitgezocht bieden voldoende informatie om je een beeld te vormen van wat je tegen kunt komen. De tekst verwijst naar voor de kanovaarder zinvolle informatie zoals kaarten, kampeerplaatsen en openbaar vervoer. De verhalen over zwerftochten, die in dit boekje worden beschreven, wekken bij mij weer de zin op om zelf weer eens te gaan zwerven. Hoe lang zal het nog mogelijk zijn om in alle rust te genieten van de vrije natuur. Dit boek beschrijft nog een aantal plaatsen en waar je die kunt vinden. Voor kanovaarders, ook de beginners, is dit boek een 'must'.

Jan Eggens: Kanokamperen in Europa. Hollandia, Baarn 1988. 187 blz., geill. f 27,50. (HK)

Liefde en groei

Tessa Dahl is de dochter van de bekende auteur Roald Dahl en de filmactrice Patricia Neal. Haar roman 'Working for love' - onlangs in het Nederlands verschenen onder de titel 'Strijd voor liefde' - mag niet als een autobiografie worden gelezen, zegt ze, al zijn de belangrijkste gegevens aan haar eigen leven ontleend.

De hoofdpersoon Molly wordt pas innerlijk volwassen rond haar dertigste, ondanks de uiterlijke schijn van het tegendeel in een geslaagd en zelfstandig ogend bestaan. Ze blikst terug, grotendeels in brieven aan haar aanbiden ex-echtgenoot Jack, op de drie tragedies uit haar jeugd: een jonger broertje dat door een auto-ongeluk blijvend hersenletsel oploopt, haar oudere zusje dat sterft en wier plaats als oogappel van haar vader zij

nooit kan innemen, de omslag in het gezinsleven doordat haar moeder tengevolge van enige beroertes van een filmsterschoonheid verandert in een lichamelijke wrak.

'Ik ontdekte dat je om aandacht te krijgen dood moest gaan, of op z'n minst ernstig ziek moest zijn.' In haar latere huwelijk en liefdesleven blijkt het met dat ondraaglijke gebrek aan werkelijke aandacht niet minder gesteld. Hoe ze weerstand biedt aan de voortdurende verleiding toch terug te keren naar haar bedigde echtgenoot of haar te leurgestelde vader, wordt pijnlijk herkenbaar verteld. Molly's gevecht om emotioneel te overleven en de ernstige psychologische kwetsuren van een gezinsleven te boven te komen is door Tessa Dahl verwerkt tot een zeer indrukwekkende, realistische roman over liefde en individuele groei.

Tessa Dahl: Strijd voor liefde. De Fontein, Baarn 1989. 168 blz. f 25,-. (FS)

Vriendschap

In de novelle *'Het eiland'* vertelt Peter Hoefnagels – van wie eerder *'De vulkaan'* en *'De vioolspeeler'* verschenen bij de Prom – over een vriendschap tussen de blanke Thomas en de bruine Carlos, die zich vooral verdiept op Curacao. Hoefnagels komt al

meer dan twintig jaar regelmatig op dit eiland en zijn liefde voor de Antillen is goed merkbaar in de subtiële sfeertekeningen van het land, waar 'geen grens bestaat tussen binnen en buiten (en) het leven dichterbij is dan het recht'. In de conversatie van Thomas, die voor wetenschappelijk onderzoek op Curacao is, en Carlos, die zijn studietijd in Nederland doorbracht, zijn de verschillen tussen beide culturen vaak onderwerp van gesprek. Zonder veel woorden evenwel groeit temidden van de gebeurtenissen – zoals de komst van het Duitse 'vrouwjesdier' Suzan en het opgaan in een Caribisch carnaval – die bijzondere vriendschap tussen beide mannen, waarvan Thomas ergens zegt:

'Het was alsof wij, verschillend als we waren, samen een compleet mens vormden, blank en bruin, verschillende gevoelens, een verschillend temperament,

mijn verlangen naar een vrouw, zijn verlangen naar een man, verlangens die wegzonken in de harmonie der dingen.'

Veertig dagen verblijf tussen Schiphol en Hato, neergelegd in een warme novelle.

Peter Hoefnagels: Het eiland. De Prom, Baarn 1989. 104 blz. f 22,50. (FS)

Henry Miller

'Ik zal nooit kunnen begrijpen waarom een man oorlog kan voeren. Ik kan een man die uit passie, om persoonlijke redenen doodt, vergeven, maar er met z'n allen op uit trekken en zomaar iemand doodschieten... als ik dat zie, zeg ik dat we nog geen mensen zijn en dat wij het niet zullen worden voordat de oorlog is afgeschaft.'

Misschien is dat mijn privé-utopia, maar ik denk het niet. Ik kan bijvoorbeeld met mijn vijanden in vrede leven. Wat houdt andere mensen tegen hetzelfde te doen?'

Dit vraagt de Amerikaanse schrijver Henry Miller (1891-1980) zich af, halverwege het boek *'Henry Miller – een ontmoeting'*, dat onlangs in Nederlandse vertaling verscheen bij uitgeverij Altamira. Het is een bundeling van de Parijse gesprekken met Georges Belmont uit 1970. Tot op hoge leeftijd blijft Miller de levendige en felbewogen man, zoals we die kennen uit zijn talloze boeken. Immers, zijn meest populaire werken – *Kreeftskeerkring*, *Steenbokskeerkring*, *Sexus* e.a. – verwierpen hun bekendheid vaak mede door een aanvankelijk versijneringsverbod in het puriteinse Amerika. Dat Miller het veel minder bekende *'De Colossus van Maroussi'* – met *'Zwarte lente'* m.i. behorend tot het mooiste dat hij schreef – ook zelf tot zijn favorieten rekent, vond ik leuk om te lezen. Evenals dat hij zijn feministische critici achteraf in het gelijk stelt.

Aan boeiende visies en uitspraken, zij 't innerlijk nog wel eens tegenstrijdig, is ook in deze vraaggesprekken geen gebrek. Ze betreffen vooral, hoe kan 't

Zelfportret Henry Miller (1961)

anders, literatuur, religie, dood, liefde en sex. De begaafde auteur Henry Miller komt hier tevens naar voren als een geestelijk sterk man en een zachtmoede

dig mens. Voor liefhebbers een aanwinst deze uitgave!

Henry Miller – een ontmoeting. Altamira, Hillegom 1988. 105 blz., geïll. f 25,-. (FS)

Sporen

'Ik maakte me veel meer zorgen over het zich uitbreidende roze, de kleur van de huid van hout-hakkers en bankiers, over het land waar we nooit meer op zouden lopen en jagen, dat verboden terrein zou zijn voor onze kinderen.'

Aan het woord is Nanapush, het oude Chippewa-stamhoofd, drie maal weduwnaar, ontsnapt aan

de door blanken overgebrachte epidemische ziekten en aan wanhoop, die zich redt in het leven door zijn schranderheid en vertelkunst. Hij is een van twee vertellende ik-figuren in de nieuwste roman van Louise Erdrich, getiteld *'Sporen'*. Ook nu weer spelen de gebeurtenissen zich af in en om het met de ondergang bedreigde reservaat in Noord-Dakota, dit keer tussen 1912 en 1924. De tweede vertelster is Pauline, die in het klooster gaat, maar ook de gestorvenen in het reservaat blijft afleggen en die wordt verscheurd door de hevige conflicten tussen het oeroude Chippewa-geloof en het christendom. De derde – en eigenlijk de spil – figuur in *'Sporen'* is de magisch machtige Fleur Pillager: heks, minnares, echtgenote, moeder en wreester. Aan Fleur's dochter vertelt Nanapush zijn prachtige verhalen. Voorafgegaan door het onovertroffen *'Liefdesmedicijn'* en *'De Suikerbietenkoningin'* (beide hier eerder besproken) heeft Erdrich zich met deze drie romans binnen vijf jaar ontwikkeld tot een van Amerika's meest gewaardeerde romanciers. En terecht, want met haar gloedvol taalgebruik en scherpzinnige karaktertekeningen maakt 'ze' het de lezer mogelijk diep door te dringen in de dagelijkse leef- en gedachtenwereld van de Indianen. Weer een grote literaire prestatie van Louise Erdrich (1954), die zelf van Duitse en Chippewa-afkomst is.

Louise Erdrich: Sporen. De Prom, Baarn, 1988. 258 blz. f 29,90 (FS).

Erotiek

Draaiende Draak, Scherende Zeemeewen, Krabbend Paard,

Springende Witte Tijger, Berggeit die naar een Boom kijkt, Mystieke Vogel die over de Oceaan scheert: wat zouden zulke lyrische namen aanduiden? Dat is gauw verteld: het zijn enkele van de tientallen speelse variaties van het liefdesspel, zoals de taoistische meester Tung die eeuwen geleden in zijn handboek heeft beschreven en waaraan hij de volgende verklaring vooraf liet gaan:

'Van alle dingen, die de mensheid genoegen schenken, kan er niet één worden vergeleken met het liefdesspel. Het is gevormd naar de hemel en kristalliseert hier op aarde uit; het regelt het yin en het yang. Zij die de betekenis ervan beseffen, kunnen hun natuur voeden en hun jaren verlengen. Maar de dwazen, die het ware wezen ervan niet begrijpen, doen zichzelf pijn en sterven voor hun tijd.'

In India, Nepal, Tibet, China en Japan is seksualiteit altijd beschouwd als een kunst en wetenschap die zorgvuldig dient te worden bestudeerd en beoefend. Er bestaan in het oosten een groot aantal gezaghebbende teksten, een periode van meer dan 2.000 jaar omvattend, die handelen over seksuele technieken, filosofie of medicijnen en die in het westen volkomen onbekend zijn. Nik Douglas en Penny Slinger baseerden er een boek op: *'Sexuele geheimen: de magie van de erotiek'*.

Nik Douglas, die de tekst schreef, studeerde oosterse kunst, filosofie en medicijnen, verbleef acht jaar in de Himalaya en verwierf grondige kennis van Sanskriet en Tibetaans. Penny Slinger, die cum laude afstudeerde aan het Chelsea College of Fine Arts, tekende de meer dan 600 illustraties, voor een groot deel naar voorbeelden van oosterse kunstwerken. Hun dikke boek op groot formaat is een gezamenlijke ontdekkingsreis, die onthult hoe de seksuele geheimen van het oosten na twintig eeuwen nog steeds een sleutel vormen tot dieper inzicht in liefde, mystiek en erotiek.

Nik Douglas en Penny Slinger: Sexuele geheimen. Servire, Katwijk 1989. 383 blz. geïll. f 49,50. (FS)

Wim Heij, Hemmie Kruse, Frank Spoelstra

